İbnu'l Kayyim el-Cevziyye

NAMAZDAKİ Hikmetler

POLEN

2,1 ytl

بسم الله الرحمن الرحيم

Tercüme
Osman Arpaçukuru

Tashih
Polen Ajans

Sayfa Düzeni
Osman Arpaçukuru

Kapak Tasarımı
Polen Ajans

Baskı
Kilim Matbaacılık

POLEN YAYINLARI

Toptan Satış Mağazası (Merkez Şube):
Soğanağa Camii Sok. Büyük Tulumba Çıkmazı No: 5/25
Telefon: (0 212) 516 42 44 / 638 69 19 Beyazıt / İSTANBUL

Parekende Satış Mağazası:
Ordu Cad. Özdemir Marmara Çarşısı No: 21/49 (Beyazıt Meydanı Karşısı)
Telefon: (0 212) 638 45 15 Beyazıt / İSTANBUL

Online Satış Mağazası:
www.polenkitap.com / www.karincakitap.net

Namazdaki Hikmetler

İbn Kayyim el-Cevziyye

POLEN
2007

İÇİNDEKİLER

Huşu Üç Derecedir 7
Fena Meltemini Teneffüs Etme 9
Zamanını Halka Gösterişten Arındırmak 10
Soyutlanma (Tecrid) 12
İnsanlar Üç Gruptur 23
Namazın Sırrı ve Özü 26
Abdestin Görünen ve Görünmeyen iki Boyutu 28
Kıble 29
Tekbir 30
Namaz Duaları 30
Eûzu Besmele 31
Fatiha Sûresi 33
Hidayet Bakımından İnsanlar 41
Rükû 42
Secde 44
İlk Oturuş 46
İkinci Secde 48
Selâm ve Namazdan Çıkış 50
Dua 54
Namazda Allah'a Yönelmek 55

Kulun Rabbi karşısındaki Duruşu 58
Namazın Zevk ve Coşkunluğu 62
Doyum ve Mutluluğun Gerçek Adresi 63
Müziğin Ardından Kalpte Ortya Çıkan Daralmanın Nedeni.. 67

Namazdaki Hikmetler

Menazil kitabının yazarı şöyle demektedir:

"**Huşu**' nefsin ve huyun hürmet edilen veya korkulan biri karşısında ateşinin sönmesidir."

Yani, nefis ve huyun kısılması, nefsani kuvvetlerin kalbin hürmet ettiği veya korktuğu zat karşısında genişlemekten geri durup durulmasıdır.

Gerçekte huşu' : saygı, sevgi, zillet ve **tevazuyu** içine alan bir haldir.

Yazar şöyle demiştir:

"**Huşu**" üç derecedir:

1 - Birincisi:

a - Emre itaat,

b - Hükme boyun eğme,

c - Cenab-ı Hakk'ın nazarı karşısında alçalmadır."

a - "Emre itaat" onu kabul, boyun eğme, imtisal, acizlik göstermek, zahirin batına uyması, fiilden önce emir babında hidayete muhtaç olma, fiil halinde yardım ve fiilden sonra onu kabul etmedir.

b- "Hükme boyun eğmek" : ile birincisi dini hükmü murat etmiş olabilir. Buna göre **"hükme boyun eğme"**nin manası dini hükme kendi akıl ve şehvetiyle karşı çıkmamak olur. İkinci olarak kaderin hükmüne boyun eğmeyi kasdetmiş olabilir. Bu durumda hükme boyun eğmek onu, kızma, kötü bulma ve itiraz ile karşılamamak demek olur.

Gerçek şu ki, **huşu'** her iki hükme de boyun eğme yani Allah'ın emir ve hükmüne tezellül ve tevazu ile teslim olma manasını ihtiva etmektedir.

c - "Hakkın nazarı karşısında alçalma" ya gelince, bunun manası kalp ve organların Allah'ın onlara olan nazarına, kalp ve organlarda cereyan eden şeylerin bütün tafsilatından haberdar olmasına karşı alçalıp boyun eğmesidir. Nitekim:

"Rabbinin makamından korkan kimseye iki cennet var," (Rahman, 46) ve

"Ama kim Rabbi'nin makamında korkar, nefsi kötü heveslerden men ederse" (Naziat, 40) ayetlerindeki makamın bir manası da budur. Buradaki **"makam"** Allah'ın muttali olma, kudret ve rububiyet ile kulu üzerinde bulunma makamıdır.

Allah'ın bu makamından korkmak ise, mutlaka kalbin O'na boyun eğmesi sonucunu doğurur. Kul Allah'ın makamını kalbinde yerleştirdiği ölçüde O'na karşı huşu duyar. Huşu' ancak Allah'ın kendisine vakıf olmasından kendisine bakışından gafil olursa kalbi terk edebilir.

2 - İkinci manası ise: Allah'a kavuştuğu zaman kulun, Rabbinin huzurundaki makamıdır.

Birinci manaya göre, ayette masdar, failine nisbet edilmiş olur. ikincisine göre ise, - ki bu, ayete daha uygundur-masdar, korkulan zata nisbet edilmiş olur. Allah daha iyi bilir.

Menazil müellifi şöyle demiştir:

"Huşuun ikinci derecesi nefis ve amelin afetlerini gözlemek, senden üstün olan herkesin üstünlüğünü kabul etmek, fena meltemini teneffüs etmektir."

Yani, bu derecedeki huşu, birincisi nefis ve amelinin eksik ve kusurlarının ortaya çıkmasını gözetmektir. Zira bu hal, kalbi mutlaka husulü kılar. Çünkü bu, kulun, nefis ve amellerin eksiklerini; kibir, ucub (ameli beğenme), riya (gösteriş), yeterince doğru olmamak, yakin azlığı, niyetin farklılığı, nefsani arzuların tesirinden kurtulamama ve amellerin Allah'ın razı olacağı şekilde işlenmemesi gibi nefsani kusurlarını ve amellerin kötülüğünü görmesini sağlar.

"Senden üstün olan herkesin üstünlüğünü kabul etmeye" gelince, bunun manası insanların haklarını gözetip vermektir. Onların davranışlarının senin onlar üzerindeki hakkın olduğunu düşünüp onlara karşılığını vermemen değildir. Aksi halde saçmalayıp ahmaklık etmiş olursun. Onlardaki haklarını istememen, onların faziletli olanlarının faziletini kabul etmen, kendi faziletini unutmandır.

Şeyhülislam İbnTeymiyye'nin (r.a) şöyle dediğini işittim:

"Arif olan kimse herhangi bir kimsede bir hakkı olduğunu düşünmez,

- Diğer insanlardan daha üstün olduğunu kabul etmez.

- Onun için o kimseyi kınamaz, kimseyi dava etmez,

- Kimse ile kavgalı olmaz."

"Fena meltemini teneffüs etme" ye gelince:

Aslında prensip olarak fenayı daima son makam olarak gören müellif, huşuun bu derecesini letafetinden dolayı melteme benzetmiş, ruh nezdindeki mevkiinin önemi ve onunla olan sıkı

bağı sebebiyle ona meltem (nesim) adım vermiştir. Şüphesiz huşu' fazileti az veya çok olanı ile fenaya götüren bir sebeptir.

3 - "Huşunun üçüncü derecesi, mükaşefe esnasında hürmeti muhafaza etmek, zamanını halka gösterişten arındırmak ve nimeti görmekten soyutlanmaktır."

Burada zikredilen **"mükaşefe esnasında hürmeti muhafaza etmek"** demek, mükaşefe sırasında nefsi hakir ve mütevazi kılarak mükaşefenin doğurduğu genişlik ve nazlanmadan korumaktır. Çünkü mükaşefe bir genişlik ve rahatlık (bast) doğurur. Halbuki şayet o sırada hürmeti muhafaza edecek olan bir huşu bulunmazsa, ölçüsüz davranışlar (şatahat) zuhur etmesinden korkulur.

"Zamanını halka gösterişten arındırmak" ifadesine gelince, müellif bununla zamanın riyaden temizlenmesini kasdetmemektedir. Zira bu dereceye gelmiş olan kimseler riya yapmaktan uzak kimselerdir. Bu sözden maksat huşu, tezellül ve tevazu gibi hallerini halktan saklamaktır. Aksi halde halkın o halleri görüp onlara muttali olması, sufinin hoşuna gider, bu da onun zamanını, kalbim ve Allah ile beraber olma halini bozar. Nitekim bu vadide nice sufilerin ayağı kaymıştır. Masum insan ise ancak Allah'ın koruduğu kimsedir. Sadık sufi için miskinlik, fakr ve tezellülden daha yararlı bir şey yoktur. Bir insan bu hallerde bulunmayı bir şeref kabul etmedikçe tam manasıyla Allah'a teslim olmuş sayılmaz.

Bu hususta **Şeyhülislam İbnTeymiyye'de (r.a)** müşahede etmiş olduğum davranışları hiç kimsede müşahede etmemişimdir. Kendisi şu sözü sık sık söylerdi:

"Benim hiç bir şeyim yoktur. Benden sadır olan, bende mevcut olan hiçbir şey yoktur."

Çok kere de şu beyti misal verirdi:

"Ben fakir ve başarısızım ve böyle birinin oğluyum. Benim babam ve dedem de böyle idiler."

Kendisi yüzüne karşı övüldüğünde şöyle derdi:

"Vallahi, ben bugüne kadar daima müslümanlığımı yenilerim. Ama henüz iyi bir müslüman olamadım."

Ömrünün son demlerinde bir defasında bana kendi el yazısıyla bir tefsir kaidesi yazıp göndermişti. Kağıdın arkasına ise kendisine ait olan şu beyitler yazılıydı:

"Ben mahlukatın rabbine muhtacım.

Ben her halinde miskin olanım.

Ben nefsine çok zulmedenim.

Nefsim de bana zulmeder.

Eğer bize bir hayır gelirse O'ndan gelir.

Ben kendime bir yarar temin edemem.

Ve kendimden bir zararı da def edemem.

O'ndan başka beni idare edecek bir efendi yoktur.

Günahlarım kaplayınca şefaatçim da yoktur.

Meğer ki halikımız olan Rahman'dan ayetlerde geçtiği gibi

Şefaatçıya bir izin çıksın.

Ben O'nun katında ebediyyen hiçbir şeye malik olamam

Hiç bir zerreye de ortak değilim.

Bazı idarecilerin etrafında olduğu gibi,

Kendisinden yardım aldığı bir yardımcısı da değilim.

Fakr benim, benden hiç ayrılmayan asli vasfımdır.
Nitekim zenginlik de O'nun ebedi ve zati sıfatıdır.
Bu hal bütün mahlukatın halidir.
Hepsi O'nun katında, O'nun kalesidir.
Kim yaratıcısından başka birini gaye yaparsa,
O çok cahil, zalim, müşrik ve asidir."

Ondan gelen ve gelecek olan şeyler için bütün kainat doluşunca O'na hamdolsun. **"Ni'meti görmekten soyutlanma"** ya gelince; kulun bütün nimet ve ihsanları yalnızca Allah' tan bilmesi, nimetleri O'nun lütfettiğini müşahede etmesidir. Halbuki sen O'na daha önce ne bir şefaatçi göndermişsindir, ne de ihsanına vesile kıldığın bir aracı edinmişsindir.

"Soyutlanma (tecrid)" başkasına nisbet etmemek için, lütuf ve nimetin sadece Allah' a ait olduğunu müşahede etmektir. Aksi halde nimet, haddi zatında Allah' tan başkasına nisbetten uzaktır. Ne var ki maksat, müşahedenin de haddizatında hakikate uygun olması için, nimeti müşahedenin Allah' a tahsis edilmesi gerekir.

Allah daha iyisini bilir. Eğer denilirse ki, hususuz kılınan namaz hakkında ne dersiniz? Acaba öyle bir namaz kabul olunur mu?

Buna şöyle cevap verilebilir: Bu, bundan sevap alamayacağı manasındadır ve ancak aklı başındayken ve Allah'a huşu' edilen miktarınca sevab alır, onun dışındaki sevaba konu olmaz.

İbn Abbas (r.a) şöyle demiştir:

"Namazından sana ait olan ancak aklının başında olduğu kısmıdır."

Ahmed b. Hanbel'in Müsned'inde merfu olarak şöyle bir hadis rivayet edilmiştir:

"Kul namaz kılar. Ancak o namazdan onun hesabına ya yarısı ya üçte biri veya dörtte biri, nihayet onda biri yazılır."

Cenab-ı Hak namaz kılanların felahını, namazlarında huşu halinde olmalarına bağlamıştır. Bu da namazda huşu içinde olmayanların kurtulanlardan olmayacaklarına delalet eder. Şayet hususuz kılınan namaz kabul olunsaydı, öyle namaz kılanların da felah bulanlardan olmaları gerekirdi.

Dünyevi hükümler ve kazasının gerekmesi bakımından kabul olunup olunmamasına gelince şayet huşu ve anlaması galip ise icma ile kabul olunur. Bu arada kılınan sünnetler, akabinde yapılan zikirler onun eksiklerini tamamlarlar.

Eğer huşusuzluk ve ilgisizlik galip olursa fıkıh uleması böyle bir namazın iadesinin vacip olup olmadığı hususunda ihtilaf etmişlerdir.

Ahmed b. Hanbel'in talebelerinden **Ebu Abdullah b. Hamid** ve **Ebu Hamid el Gazzali** Vasit ve Basit adlı eserlerinde değilse de İhya'da böyle bir namazın yeniden kılınmasının vacip olduğunu kabul etmişlerdir.

Bu görüşten olan alimler böyle bir namazdan dolayı mükafat söz konusu olmadığını, ondan dolayı felah bulunmayacağını ileri sürerek ondan zimmetin kurtulamayacağım, riya ile namaz kılan kimse gibi, onu kaza değil, iade etmesi gerektiğini ileri sürmüş ve bu hususta şu delilleri zikretmişlerdir:

1 - Huşu ve düşünme namazın ruhu, gayesi ve özüdür. Binaenaleyh, ruhu ve özü gitmiş, sadece şekil ve kabuğu kalmış olan bir namaz nasıl kabul edilebilir?

2 - Kişi namazda bir vacibi kasden terk etse bu, o namazı bozar. Çünkü bir kısmı bulunmayan namaz, organı eksik olan

ve keffaret olarak azad edilen bir köle gibidir. Her ikisi de sahih olmaz. Öyle ise ruhu, özü ve gayesi gitmiş olan bir namazın da sahih olmaması icap eder. Çünkü böyle bir namaz artık ölü bir köleye benzer. Nitekim farz olan bir keffaretle mesela eli kesik olan bir köleyi azad etmek caiz olmadığı gibi, ölü olan bir köleyi bu maksatla azad etmek haydi haydi caiz değildir.

Bazı selef uleması da, şöyle demiştir:

Namaz bir hükümdara hediye edilen bir cariye gibidir. Nasıl ki bir hükümdara çolak, şaşı veya kör, yahut da eli ve ayağı kesilmiş, yahut hasta, çirkin ya da ölmüş, ruhsuz bir cariye hediye edilmezse, kul da rabbine hediye ettiği namazı seçmek durumundadır. Zira Allah iyidir, ancak iyi olanı kabul eder. Ruhsuz bir namaz ise iyi bir amel değildir. Nitekim ruhsuz bir köle azad etmek de iyi bir azad değildir.

3 - Kalbi huzur ve huşu ibadetinden alıkoymak, uzuvların efendisini ibadetten alıkoymak ve uzaklaştırmaktır. Efendi azledip etkisiz bırakıldıktan sonra, halkın taat ve ibadetinin ne önemi kalır?

4 - Organlar kalbe tabidirler. Kalbin iyi oluşuyla iyi, kötü oluşuyla da kötü olurlar. Kalb kulluğunu yapmazsa organlar haydi haydi yapmazlar. Kalbin ibadeti gaflet ve vesvese ile fasit olursa onun halkı ve askeri durumunda olan organların ibadeti nasıl sahih olur? Halbuki o halk ve askerler onun emriyle hareket etmekte, onun emrine uymaktadırlar.

5 - Tirmizi ve diğer hadis kitaplarında merfu olarak rivayet edilen bir hadiste Rasulullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur:

"Allah gaflet içindeki kalbin duasını kabul etmez."

Bu hadis ya ibadet duasına hasdır, ya niyaz duasına mahsustur.Ancak her halükarda gaflet içindeki bir kalbin yapacağı ibadet duasının kabul olunmayacağına dikkat çekmektedir.

6 - Genellikle, gaflet ve yanılmanın galip geldiği namazda ihlas bulunmaz. Çünkü ihlas kullukta sadece mabuda yönelmektir. Gaflet içinde bulunan kimsenin bir yönelişi söz konusu olmayacağına göre, ibadetinin de söz konusu olmaması gerekir.

7 - Cenab-ı Allah :

"**Şu namaz kılanların vay haline, ki onlar namazlarında yanılmaktadırlar**" (Maun, 4-5) buyurmuştur. Halbuki yanılmak namazı kılmamak değildir. Öyle olsaydı Cenab-ı Hak ayette "**namaz kılanlar**" deyimim kullanmazdı.

O halde, zikredilen yanılma bir vacibi unutmadır ki, ya İbn Mesud ve diğer bazı zevatın ileri sürdükleri gibi, vakti unutmadır veya huzur ve huşuu unutmadır. Doğrusu ayette geçen yanılma her iki tür yanılmayı da içine almaktadır. Çünkü Hak Subhanehü ve Teala onların namaz kıldıklarını kabul ettikten sonra, onda yanıldıklarını ifade buyurmuştur. O halde bu yanılma ya vacip olan vakitte yanılma veya vacip olan huzur ve ihlasda yanılmadır. Onun için ayette riya ettiklerinden söz edilmiştir. Şayet bu yanılma terk manasına gelen bir yanılma olsaydı, riyadan söz etmek mümkün olmazdı.

Bir an için ayette geçen yanılmanın sadece vacipte yanılma olduğunu kabul etsek bile, ihlas ve huşu konusunda yanılmaya karşılık, yazık olacağına dair bir tehdidi şu sebeplerden dolayı evleviyette içine almaktadır,

a - Vakit özür halinde düşer ve yerini bedeline bırakır. Oysa ihlas ve huzur hiç bir halde düşmez. Ve bedeli yoktur,

b - Vakit vacibi, huşu maslahatını tamamlamak için düşer. Binaenaleyh huşu ve huzur ile kılınmasına bir mani bulunan namazı diğer bir namazla cem' etmek caiz olur.

Ahmed b. Hanbel ve diğer bazı alimlerin kabul ettikleri üzere yolcu, hasta ve cem etmeye ihtiyacı bulunan meşgul kimse böyledir.

Özet olarak Peygamber nazarında namazda ihlas, huzur ve kalbi bütünüyle Allah'a yöneltme maslahatı, diğer vaciplerin maslahatından daha fazladır. Binaenaleyh, şari'in bir tek tekbirin terki, bir rüknü yerli yerinde yapmanın terki, bir harfin bir şeddenin, terki, bir teşbihin "**Semiallahu limen hamiden**", "**rabbena lekel-hamd**" veya bir salavatın terki ile namazı iptal ettiği halde, ruhu, özü ve en büyük gayesi, sırrı bulunmayan bir namazı kabul etmesi nasıl düşünülebilir?

Bu grubun ileri sürdükleri deliller bunlardır. Görüldüğü üzere bu deliller güçlü ve açık delillerdir.

Huşusuz kılınan namazın iadesinin lazım gelmeyeceğini ileri süren diğer grubun öne sürdükleri deliller ise şunlardır:

1 - Sahih bir hadiste Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyurmuştur:

" Müezzin ezana başladığı zaman şeytan kaçar. Ezanı duymamak için sesli bir şekilde yellenerek gürültü çıkarır. Ezan bitince geri döner. Namaz için kamete başlanınca yine uzaklaşır. Kamet bittiği zaman geri döner ve kişinin kalbi ile arasına girer, ona hatırına gelmeyen şeyleri hatırlatarak, şöyle der: Şunu hatırla, şunu hatırla. Sonunda kişi kaç rekat kıldığını bilemez hale gelir. Siz bu halde olursanız oturduğunuz zaman iki secde yapın."

Peygamber Efendimiz (s.a.v) burada namazında kaç rekat kıldığını bilmeyecek kadar şeytan tarafından gaflete düşürülen kimseye iki tane **sehv secdesi** emretmekte, ancak namazı iade etmesini emretmemektedir. Şayet sizin iddia ettiğiniz gibi böyle

bir durumda namaz batıl olsaydı, Rasulullah (s.a.v) onun iade edilmesini emrederdi.

İşte şeytanın kula namazda vesvese verip huşuuna mani olmasından dolayı onun burnunu toprağa sürtmek için sehiv secdelerinin emredilmesinin sırrı da buradadır. Bunun içindir ki Peygamber (s.a.v) sehiv secdelerine "**murağğimeteya= iki horlayıcı**" adını vermiş, namazında sehivde bulunanlara bu iki secdeyi yapmalarını emretmiştir. Secdeleri gerektiren unutmanın az veya çok olduğuna ve şiddetine dair bir ayırım yapmadan, "**her sehiv için secde yapılmasını**" emretmiş, şiddetli olan sehvi ayırmamıştır.

2 - İslami hükümler zahire göre verilir.

Gizli olan imani hakikatler ise sevap ve ikaba taalluk eden şeylerdir.

Dolayısıyla, Allah'ın iki ayrı hükmü vardır:

Birincisi dünyada amellerin zahirine ve organların amellerine göre verdiği hükümler;

İkincisi ise, ahirette zahir ve batına göre vereceği hükümlerdir.

İşte bu esastan dolayıdır ki, Rasulullah efendimiz (s.a.v) münafıkların izhar ettikleri hallerini kabul eder gizli niyet ve hallerini Allah'a havale ederdi. Münafıklar müminlerle evlenip mirasçı olurlardı. Bu dünya açısından namazları makbul olarak değerlendirilir, zahiri olarak icra etmelerinden dolayı namaz kılmamış olarak kabul edilmezlerdi Ancak mükafat ve ceza ile ilgili hükümler insana değil, Allah'a aittir. Onun hükmü ahirette verilecektir.

Biz İslam'ın ameli kısmı hakkında hüküm veriyoruz. Dolayısıyla ahirette cezadan kurtarıp mükafata sebep olmasa bile, münafık ve riyakarın namazının sahih olduğuna hükmederiz. O

halde vesvese ve kalbin huşudan gaflet etmesine müptela olan gafil müslümanın namazı haydi haydi sahih olmalıdır.

Evet, huşusuz olarak namaz kılan kimse Allah'ın dünyada ve ahirette namaza bağlamış olduğu bir takım lütuflardan mahrum kalır. Çünkü namazın bu dünyada, kalpteki imanı kuvvetlendirmesi, kalbi nurlandırması, kalbin genişleyip açılması,' ibadetin tadını alması, neşe ve sevinç duyması; tıpkı padişahın huzuruna varıp' onunla hususi olarak konuşan bir kimse gibi, hatta ondan daha ziyade olarak niyet ve kalbiyle namazda Allah'a yönelen, kalbi O'nun huzurunda bulunan bir müminin elde edeceği lezzeti duyması gibi, elde edebileceği mükafatları vardır.

Ayrıca namazını kılan kimse ahirette yüksek derecelere çıkar. **Mukarrabin** ile beraber olur. İşte namazda huşu ve huzur içinde bulunmayan kimse, bütün bunları elinden kaçırır, îki insan namazda yanyana durdukları halde, namazları arasında göklerle yer kadar fark olur. Ancak bizim bunlar için bir diyeceğimiz yoktur.

Eğer huşu'suz kılınan namazın iade edilmesinin gerektiğini söylerken, bu netice ve meyveleri elde etmesi düşüncesini taşıyorsanız buna hakkınız vardır. Haliyle kişi isterse o neticeleri elde eder, isterse etmez. Şayet, "bu hususta mecburdur, yapmazsa onu cezalandırır, kendisine namaz kılmayan kimse gibi muamele ederiz," diyorsanız, bu doğru değildir.

Namazda huşu içinde bulunmayan kimse ile ilgili görüşlerden ikinci görüş, bize göre daha doğrudur.

En iyisini Allah bilir.

Ey Rabbim! Kolaylaştır.

Ey kereminde sınır olmayan! Yardım et.

Dinlenen musikinin tesiriyle coşup dönmenin lezzeti ile namazın ve Kur'an'ın lezzeti arasındaki fark; iki lezzetin her bakımdan birbirinden çok farklı olduğu ve hangisi güçlenir ve baskın gelirse, diğerinin zayıfladığı ve etkisini yitirdiği gerçeğine dair açıklamalar...

Bilmen gerekir ki, namazın, muhabbet ehlinin göz aydınlığı, tevhid ehlinin ruhlarının zevki, âbidlerin gezindikleri bahçe, huşû sahiplerinin manevî tatları, sâdıkların hâllerinin denektaşı ve sâliklerin içinde bulundukları manêvi gelişimin de sağlaması olduğunda şüphe yoktur. Namaz, mü'min kullarına Allah tarafından hediye edilmiş bir şefkat ve acıma vesilesidir.

Allah, kullarına namazın yolunu göstermiş, onlara onu tanıtmış, dürüst ve güvenilir Peygamberinin vasıtasıyla onu onlara hediye etmiştir. Bunu ise, onlara acıdığı, onlara olan şefkati sebebiyle ve onurlandırmak istediği için yapmıştır. Böylece kerametinin şerefine ermelerini ve yakınlığını kazanmalarını arzu etmiştir.

Bu yakınlık ise, Allah'ın onlara olan ihtiyacından dolayı

değil; bilakis kendisinden onlara bir iyilik ve bağış gerçekleşmektedir. Allah, namaz vesilesiyle kullarının kalplerinin ve bütün beden organlarının Allah'a kulluk etmesini sağlamıştır. Allah kendisini bilen kalbin namazdan yana manevî payını, iki hazzın en mükemmeli ve en büyüğü yapmıştır. Bu pay; kalbin, Rabbine yönelmesi, O'na yakın olmakla sevinç duyup, hoşnut olması sevgisini kazanmasıdır. Huzurunda durmaktan hoşlanması ve O'na kulluğunu sergilerken O'ndan başka her şeyden yüz çevirmesidir. Yine Rabbinin razı olacağı biçimde zâhiren ve bâtınen kulluk hukukunu eksiksiz olarakyerine getirmesidir.

Allah Teâlâ kulunu, içeriden ve dışarıdan ihtiraslar, tutkular ve benzer hâllerle denemeyi murad edince, ona olan şefkatinin ve iyiliğinin tamamlanması, içinde hertürden rengin, mücevherin, kıymetli elbisenin ve hediyelerin bulunduğu bir masanın hazırlanması gerekli oldu. Allah günde beş kez bu masayı kurmakta ve çağırmaktadır. Allah, bu masanın üzerindeki her bir rengi, masaya gelen kulu için farklı bir tat ve fayda taşıyacak türde yapmıştır. Birinde olan tat ve fayda, diğerinde yoktur.

Allah böyle yapmıştır; çünkü bu kulluk renklerinin her birinde kulunun manevî haz ve terakkisinin tam olmasını ve saygının ve kerametin her türüyle onu onurlandırmayı dilemiştir. Böylelikle o kulluk sebebiyle ortaya konulan her bir eylem ve davranış, o kuldaki hata ve günahların bağışlanmasını sağlar. Allah, bu kulluk davranışları sebebiyle ona özel bir nur da bahşeder.

Hiç şüphe yok ki, namaz, kulun kalbine ve beden organlarına bir nur ve kuvvet verir. Rızkının ve geçiminin genişleyip, bollaşmasını sağlar. Halkın onu sevmesine sebep olur. Melekler de bundan dolayı sevinç duyarlar. Aynı şekilde dağları, ağaçları ve ırmaklarıyla bütün yeryüzü, onun için nur ve Allah ile buluşacağı kıyamet gününde ona özel sevap sebebi olur.

Namaz sofrasına davetli insan, yemeğe ve suya kanmış bir şekilde bu sofradan kalkar. Büyük bir memnuniyet ve zenginlikle bu sofradan ayrılır. Hâlbuki bu sofraya gelmeden önce gönlü açlık, kıtlık, susuzluk, çıplaklık ve hastalığa düçar olmuştu. Böylece namaz sofrasına davetli insan, muhtaçlık hâlinden kurtarılmış, doyurulmuş, suya kandırılmış, giydirilmiş ve süslenmiş bir şekilde Allah'ın huzurundan ayrılır.

Kıtlık ve kuraklık kalplere ve nefislere ardı ardına gelmeye başlayınca, sofra sahibi, kendinden bir şefkat ve acımayla, bu kişiyi belirli aralıklarla tekrar bu sofraya çağırır. Ona olan davetini sürekli yeniler.

Davetli de, kalpleri diriltecek bol yağmuru ve rahmet bulutlarını kudretinde tutan Allah'tan, gönül bahçesini rahmet yağmurlarıyla yeşertmesini istemeyi sürdürür. Çünkü o insan daha önce bu yağmurun, kalbinde yeşerttiği iman bitkisinin, ihsan çayırının ve meyvesinin sararıp kurumasına razı olmaz. Ruh ve kalpte büyümüş olan bu bitkinin kökünün topraktan sökülüp kopmasını istemez. Bundan dolayı kalp, bu şekilde sürekli olarak Allah'tan yağmur isteğini sürdürür. Kıtlık ve kuraklığından, rahmet sağanağına olan şiddetli ihtiyacından O'na daima dert yanar, sızlanır. Yaşadığı sürece kulun yaşantısı bu minvalde devam eder.

Kalpte baş gösteren kıtlık ve kuraklık, gaflettir. Gaflet, kalplerin kıtlık ve kuraklığıdır. Kul, Allah'ı anıp, O'nu zikretmeye ve O'na yönelmeye devam ettikçe, rahmet bulutları da ardı ardına, sağanak sağanak ona yağmaya devam eder. Kul, bundan gaflet etmeye başladığında gafleti ölçüsünde az veya çok kuraklık da baş göstermeye başlar. Gaflet, kulu tamamen bürüyüp, onda yerleşik bir hâl aldığında onun gönül toprağı da ölü, harabe bir araziye döner. Öldürücü bir kuraklık onu yer bitirir. Şiddetli arzular ve nefis azgınlığı ateşi, samyeli gibi her yandan onu sarar ve yakar.

Bunun ardından bu insanın gönül toprağı, her çeşit bitkinin bitip, ürünün yetiştiği yeşil bir arazi iken, çorak bir araziye dönüşür. Rahmet bulutları imdada yetişip, aralıksız olarak yağmaya başlayınca iman toprağı ve imanî davranışlar, bu yağmurdan etkilenir, beslenir ve beden toprağında her güzel ürünü bitirir. Kuraklık kalbe arız olduğunda kalbin durumu, yeşil, canlı, hem kendisi hem de ürünü su alan bir ağaca benzemektedir. Su alması engellenince, kökleri kurumaya, dalları cılızlaşmaya başlar ve meyve vermez olur. Derken dalları hatta ağacın kendisi kurur. O ağaçtan, kendine doğru bir dalı çekecek olsan, sana ulaşmadan kırılır. İşte o zaman bahçıvanın hikmeti, bu durumda olan ağaçları kesmeyi ve onları ateş için odun yapmayı gerektirir.

Kalp de böyledir. Kalp, Allah'ı birlemekten, O'nu sevmekten, O'nu tanımaktan, O'nun zikrinden ve O'na dua etmekten uzak kalınca kurur. Ardından ona kötü isteklerin sıcaklığı, nefsin azgınlık ateşi arız olur. Bundan dolayı sen o beden organlarının dallarını kendine doğru çekince esnemez ve kırılır. Artık bu ağaç ve beden, ateşten başka bir yerde kullanılmaya uygun olmaz. "*Allah'ı anmak hususunda kalpleri katılaşmış olanlara yazıklar olsun! İşte bunlar apaçık bir sapıklık içindedirler.*"[1]

Ama kalp, rahmet yağmurlarıyla besleniyorsa, o zaman dalları yeşil, esnek ve hareketli olur. Onları yanın sıra Allah'ın emrine doğru eğecek olsan, seninle birlikte eğilir, Allah'ın emrine tâbi olur. Kendisinden isteneni çok hızlı biçimde yerine getirir. Sen de o vakit, her bir dalın beraberinde taşıdığı kulluk meyvelerini devşirirsin. Bu meyve, kalp yaşamın göstergesi olan ıslaklık ve suya kanmışlık hâlidir. Bu su, kalpte ve beden organlarında fonksiyonunu yerine getirir. Fakat kalp toprağı kuruduğunda, dallar, iyi işleri yapamaz olur. Çünkü kalbi ayakta

1 Zümer, 22

tutan cevher ortadan kaybolmuş; beden organlarına da ulaşmamıştır.

Kalp toprağı yeşil olduğunda, her bir organ kulluktan üzerine düşen meyveyi ortaya koyar. Kulun organlarından her birinin Allah'a karşı özel bir kulluk şekli ve kendinden istenen bir tâat biçimi vardır. Bu organlar, bu kulluk ve tâat için yaratılmış ve bunun için gerekli donanımla donatılmıştır.

İnsanlar Üç Gruptur

İnsanlar bu noktada üç gruba ayrılmaktadırlar:

1) Beden organlarını yaratılış amacı doğrultusunda kullananlar:

İşte bunlar, Allah ile en kazançlı ticareti yapmış ve en kârlı satışla kendilerini Allah'a satmış olanlardır.

Namaz, kalbin, kulluğunu yerine getirmesine tâbi olarak, bütün beden organlarının da kullukta kullanılmasının sağlanması için farz kılınmıştır. Kendini Allah'a satmış olan adam, Allah'ın kendisine bahşetmiş olduğu beden organları nimetinin ve kendisine bahşedilen diğer nimetlerin farkına varmış demektir. Bu farkında oluşun neticesinde gerek zâhiren gerekse bâtınen kullukta bulunmuş ve organlarını Rabbine tâatte kullanmıştır. Organlarını, Rabbinin öfkesine neden olacak ve kendisini O'nun nezdinde küçük düşürecek yerlerde kullanmaktan kaçınmış, onları korumuştur.

2) Beden organlarını yaratılış amacı dışında kullanan hatta onları günah ve isyana zorlayıp, serbest bırakmayanlar:

Bunlar, çalışmaları heba olan, ticareti zarar eden, Rablerinin hoşnutluğunu ve bol sevabını kaçıran ve öfkesine, can yakıcı azabına müstahak olanlardır.

3) Organlarını hiçbir işte kullanmayan, onları tembellik ve cahillikle öldürenler:

Bunlar da bir öncekiler gibi en büyük zararla zarar etmiş olanlardır. Çünkü kul, ibadet ve tâat için yaratılmıştır, tembellik için değil.

Allah'ın en çok kızdığı insan, ne dünya işlerinde ne de âhiret uğrunda çalışmayan tembel kuldur.

Bilakis bu kul, dünya ve din üzerinde bir yüktür. Dünya için çalışıp, âhiret için çalışmadığında Allah katında kınanmış ve yardımsız kalmış biri durumuna düşer. Hâl böyleyken, ya ikisi (dünya ve âhiret) için de çalışmayanın hâli nicedir? Dünyası için sürekli çalışıp didinirken, âhiretini ihmal eden kimse kesinlikle ziyandadır.

Birinci insan, geniş bir araziyi ekip biçen ve ziraat ve çiftçilik alet ve araçları ile kendisine, ekip, sulamasına da yardım edilen insan gibidir. Bu kimse, araziyi işlemiş ve ziraata elverişli hâle getirmiştir. Orada çeşit çeşit ürünler boy vermiştir. Çiftçi her türden ağacı, çeşitli renklerde meyveyi araziye dikmiş, sonra da etrafını bir duvarla çevirerek korumaya almıştır. Bununla da yetinmeyerek arazinin güvenliği için bekçiler görevlendirmiştir. Böylelikle araziyi bozulmalara ve bozgunlara karşı koruma altına almıştır. Her gün düzenli olarak gelip, arazinin bozulan yerlerini düzeltmiş, kuruyanların yerine yenilerini dikmiş ve ayrık otlarını ve dikenleri kesip atmıştır. Elde ettiği ürünle orayı bayındır hâle getirmeye çalışmıştır.

İkinci insan ise; bu araziyi işlemek yerine onu yırtıcı ve vahşi hayvanların barınağı, çürümüşlük ve kokuşmuşluğun bulunduğu bir çöplük, her bozguncunun, hırsız ve zararlının kaçıp sığındığı bir sığınak yapan kişiye benzemektedir. Bu kişi orada yaptığı ziraattan elde ettiği mahsulü yine orada yerleşmiş bulunan şer ve fesat odaklarının geçim ve hizmetinde kullanmaktadır.

Üçüncü insan ise; araziyi kendi hâline terk eden, onu işlemeyen, suyunu dağlara ve çöllere doğru akıtarak heba eden ve sonunda da pişman ve perişan bir hâlde kalakalan kişi gibidir.

Bu üç insan, uyanık, gafil ve hain insanın örnekleridir.

Birinci kişi; yaratılış amacı için hazırlanmış ve bu uğurda çalışmış uyanık insanın örneğidir.

İkinci kişi; hain insanın örneğidir.

Üçüncü kişi de; gafil insanın örneğidir.

Birinci kişi; herhangi bir davranış ve eylemde bulunduğunda, bulunmadığında, oturduğunda, kalktığında, yediğinde, içtiğinde, uyuduğunda, giyindiğinde, konuştuğunda ya da sustuğunda, bütün bunlar onun aleyhine değil; menfaatine yönelik olarak meydana gelir. O her hâlinde zikir, tâat ve Allah'a yakınlık kurma durumundadır.

İkinci kişi; bunları yaptığında ise, bütün bu hâl ve davranışlar onun menfaatine değil; aleyhine olur. O her hâl ve durumunda Allah'ın rahmetinden biraz daha kovulur, uzaklaştırılır ve ziyanı artar.

Üçüncü kişiye gelince; o bütün bunları yaparken gaflet, tembellik ve kusur içinde olur.

Birinci kişi, bütün bunları yaparken Allah'a kulluk, tâat ve yakınlık amacıyla yapar.

İkinci kişi, bunları yaparken hıyanet ve aşırılık üzere yapar. Elbette Allah ona bahşettiği hiçbir nimetini, kendisine ihanet ve sadakatsizlik etsin diye vermiş değildir. O, bu sebeple, verdiği nimetlerde Allah'a karşı sınırı aşmış, hıyanette ve sadakatsizlikte bulunmuştur. Bunları kulluk ve tâat dışında kullandığı için cezalandırılacaktır.

Üçüncü kişi de bütün bunları, gafletle, nefsin arzu ve istekleri doğrultusunda yerine getirir. Bunlarla Allah'ın hoşnutluğunu ve O'na yakınlaşmayı arzulayıp hedeflemez. Onun zarar ve ziyanı çok açık ve aşikârdır; çünkü o, en kârlı ticaretten daha değerli olan ömür günlerini boşa geçirmiştir.

Allah, şefkat ve merhametiyle, muvahhid mü'min kullarını bu sofraya beş vakit namaza davet etmektedir. Kul, her söz ve davranışından, her davranış ve eylemsizliğinden payına düşen ilâhî bağışa nail olsun diye de ibadetin her çeşidini bu namaz sofrasında hazır etmiştir.

Namazın Sırrı ve Özü

Namazın sırrı ve özü; kalbin Allah'a yönelmesi ve bütün varlığıyla O'nun huzurunda durmasıdır. Kalp, Allah'a yönelmez, başkasıyla meşgul olur ve düşüncelere dalarsa, bu insan şu kimseye benzer ki, hatalarından ve kusurlarından dolayı özür dilemek, bağışından ve cömertliğinden lütuflar istemek ve hizmetinde bulunabilmesi için kalbini ve bedenini güçlendirecek şeyleri talep etmek üzere hükümdarın makamına doğru yola çıkar. Sarayın kapısına vardığında ona verdiği selâmın dışında hiçbir girişimde bulunmaz. Hükümdarın huzurundan çekilerek onun sağında veya solunda durur yahut ona arkasını döner. Hükümdarı en çok kızdıracak şeylerle ilgilenmeye başlar. Hükümdarı basit ve değersiz biri gibi görür. Meşgul olduğu şeyi hükümdara tercih eder ve o şeyi kalbinin yöneldiği merkez yapar. Hizmetçilerini göndererek, kendi yerine özür dilemelerini ve kendisinden bedel olarak hükümdarın hizmetinde bulunmalarını ister. Hükümdar ise her şeyin farkındadır. Cömertliğinin, iyilik ve ihsanın büyüklüğü, gönderilen hizmetçileri huzurundan kovmasına engel olur ve onlara da rahmet ve bağışından sunar. Fakat bu bağışa nail olanlara verilen büyük paylarla, bağışa nail olmayanlara verilen az miktardaki ihsanı farklı yapar. "*Herkesin*

yaptıklarına göre dereceleri vardır. Allah, onlara yaptıklarının karşılığını verir, asla kendilerine haksızlık yapılmaz."[2] Allah insan türünü kendi hizmetine ayırmış ve aşağıdaki kudsî hadiste de buyrulduğu üzere kalan her şeyide ona ve onun için yaratmıştır:

"Ey âdemoğlu! Ben seni kendim için; her şeyi de senin için yarattım. Senin üzerindeki hakkımdan dolayı, senin için yarattığım şeylerle meşgul olarak, seni kendisi için yarattığımı terk etme."[3]

Bir başka kudsî hadiste ise şöyle buyrulur:

"Ey âdemoğlu! Ben seni kendim için yarattım; öyleyse oyunda eğlencede olma. Senin rızkını ve geçimini de üzerime aldım; öyleyse bunun için kendini yorma. Ey âdemoğlu! Beni istersen, bulursun. Beni bulursan, her şeyi bulmuş olursun. Beni bulamazsan, her şeyi elinden kaçırmışsın demektir. Ben sana her şeyden daha sevimli ve sevgiliyim."[4]

Allahu Teâlâ, namazı, kendi yakınlığına, münacatına, sevgi ve dostluğuna ulaştıran bir sebep yapmıştır.

İki namaz arasında kuluna arız olan gaflet, kalp katılığı, yüz çevirme ve diğer kusur ve hatalar onu Rabbinden uzaklaştırır. Böylece o, âdeta kulluğa yabancı, kullar topluluğunun dışında kalan biri gibi olur. Hatta kendisini kendi elleriyle düşmanına teslim eder, esir eder, bağlar ve zincirler. Kendisini kendi nefis ve heva zindanında hapseder.

---

2 Ahkaf, 19

3 İbn Kayyim, bunu, "Tariku'l-hicreteyn" (83, 367) ve "Ravzatu'l-muhibbîn" (304) adlı kitaplarında ve İbn Teymiyye de "Mecmû'u'l-fetâvâ" (1/239 adlı kitabında nakletmiştir.

4 İbn Kesir, "Tefsir"inde (4/239); İbn Kayyim, "ed-Dâu ve'd-devâu" (141) ve "Tariku'l-hicreteyn" (83, 367) adlı kitaplarında nakletmiştir.

Bunun neticesinde gönlü daralır, hüzün, keder ve pişmanlık onu kaplar; ama o bunların sebebini anlayamaz. Merhamet ve sevgisinde sınır olmayan Rabbinin rahmeti, onun kulluğundan, yine onun için, onun yaşadığı çeşitli olaylara ve kulluktaki hayra olan şiddetli ihtiyacına göre çeşitli hâlleri içine alan kapsamlı bir kulluk sofrası kurar.

Abdestin Görünen ve Görünmeyen Olmak Üzere İki Boyutu

Kul, bu sofrada abdestle kir ve pisliklerinden temizlenip arınır ve tertemiz bir hâlde Rabbinin huzuruna gelir. Abdestin görünen ve görünmeyen olmak üzere iki boyutu vardır.

Abdestin görünen boyutu; bedenin ve ibadet organlarının temizliğidir.

Abdestin görünmeyen boyutu ise; kalbin günah ve isyan kirlerinden tövbeyle temizlenmesidir. Bu sebeple Allah tövbe ile temizliği şu âyette yan yana anmıştır: "*Şunu iyi bilin ki, Allah tevbe edenleri de sever, temizlenenleri de sever.*"[5] Hz. Peygamber (s.a.v.) de abdest almış insan için abdestinin sonunda şahadet getirdikten sonra şöyle demesini sünnet yapmıştır:

"Allah'ım! Beni tevbe edenlerden yap. Beni temizlenenlerden eyle."[6]

Allah böylelikle onun kulluğun mertebelerini ve iç ve dış temizliğini tamam etmiştir. Çünkü kul, şahadet kelimelerini söylemekle şirkten; tevbeyle günahlardan ve suyla da görünen kir ve pisliklerden temizlenir.

---

5 Bakara, 222

6 Bu hadisin aslı Müslim'dedir (234). Hadis Müslim'de sadece şahadet kelimeleriyle geçmekte olup, "Allahım! Beni tevbe edenlerden yap. Beni temizlenenlerden eyle." cümleleri Müslim'de bulunmamaktadır. Bu ziyade Tirmizî'de (55) yer almıştır.

Allah'ın huzuruna gelip, saygı ile önünde durmadan önce Allah ona en mükemmel temizliği, dinin bir hükmü olarak ondan yerine getirmesini istemiştir. Kul, iç ve dış temizliğini gerçekleştirdiğinde, huzuruna gelip, saygıyla önünde durmasına izin vermiştir. Böylelikle kul, kölenin, efendisinden kaçtığı gibi ilâhî huzurdan kaçmaktan kurtulmuştur.

Kıble

Kul, Rabbinin evine, ibadet mekânına geldiğinde, O'nun diğer bütün hizmetçilerinden biri olur. Bundan dolayı, camiye gelmek; bazı âlimlere göre namazın farzlarından ve diğer bazılarına göre de müstehaplarındadır.

Gaflet anında is, kul, efendisinden kaçan köle gibidir. Organlarını ve kalbini, yaratılış amacı olan hizmette kullanmamaktadır. O'na geldiğinde ise, bu kaçmasına son vermiştir demektir. Efendisinin önünde köle gibi, mahcubiyet ve zillet içinde durduğunda, Efendisinin şefkatine; ve yüz çevirmesinin ardından O'nun iltifatına mazhar olur.

Kula, kıbleye (Allah'ın mukaddes evine) yüzüyle; Allah'a da gönlüyle yönelmesi emredilmiştir. Böylelikle içinde bulunan her tür yüz çevirmeden kurtulması amaçlanmıştır. Sonra efendisinin şefkatini arzulayan zelil ve miskin bir kimse gibi Allah'ın huzurunda durması istenmiştir. Önünde boynunu eğmiş, kalbi saygıyla dolmuş ve bütün varlığıyla O'na yönelmiş bir hâlde teslimiyetini arz eder. Kalbi bir an bile O'ndan başkasına, sağa veya sola kaymaz ve yönelmez. Kul, bu esnada bütün kalbiyle kendini Allah'a vermiş durumdadır.

Tekbir

Böylece bütün varlığıyla Allah'a yönelir. Sonra saygı ve yüceltme sözleriyle Allah'ın büyüklüğünü dile getirir, tekbir alır. Bu tekbir, kalbi diline eşlik eder. Böylece Allah, onun kalbindeki en büyük, en yüce varlık olur. Kalbinde, kendisini Allah'tan meşgul edecek, daha büyük ve yüce hiçbir varlık bulundurmamakla bu tekbir sözünü onaylar. Eğer kalbindeki başka bir şey, onu Allah'tan alıkoyacak olursa, bu durumda o şey, ona göre Allah'tan daha büyük demektir. Başka bir şeyle meşgul olmak, onu Allah'ın zikriyle meşgul olmaktan alıkoyacak olursa, bu şey, onun yanında Allah'tan daha önemli olmuş olur. Böyle bir hâl içinde söylenmiş "Allahu ekber" sözü, kalp ile değil; sadece dil ile söylenmiş demektir. Çünkü kalbi başkasına yönelmiş, onu yüceltmiş durumdadır. Bu sözün söylenmesi anında kalp ve dilin birlikteliği, bu kimseyi, kullukla uyuşmayan kibir elbisesinden ve kalbinin Allah'tan başkasına yönelişinden kurtarır. Allah, onun düşüncesinde ve kalbinde her şeyden daha yüce ve büyük olduğu zaman "Allahu ekber" sözü gerçek olur. Kendisiyle Allah arasındaki en büyük engel olan kibir ve kalbin O'ndan başkasına yönelişi âfetinden de esenliğe çıkar.

Namaz Duaları

Kul, "Sübhanekellahümme ve bihamdik" dediği zaman lâyık olduğu biçimde Allah'ı övmüş olur. Böylece gaflet hâlinden ve gafiller zümresinden olmaktan kurtulur. Kuşkusuz gaflet, kendisi ile Allah arasındaki en büyük engel ve perdedir.

Hükümdarların huzurlarına girildiğinde onları övmek ve selâmlamak için ve hem de konuşmaya başlangıç olması amacıyla söylenen tahiyyat sözlerini söyler. Bu sözler, henüz ihtiyaçlarını dile getirmeden söylediği övgü ve giriş konuşması yerine geçer.

Övgüde; kulluk âdâbının ve kendisine kulluk edilen varlığın yüceltilmesinin gerekleri olan yöneliş, O'na karşı duyulan memnuniyet ve hoşnutluğun yanı sıra ile ihtiyaçlarının engin cömertlikten karşılanmasını isteme vardır.

Eûzu Besmele

Kırata başladığında, okumaya başlamadan önce Allah'ın rahmetinden kovulmuş şeytandan Allah'a sığınır.[7] Çünkü şeytan, kulun dünyası ve âhireti için makamların en onurlusu ve en faydalısı olan böyle bir makamda, onun buradan elleri boş bir şekilde dönmesini en çok isteyen odur. Beden ve kalp olarak kulu namazdan koparmayı ve faydalanmasını engellemeyi en çok ister. Kulu beden olarak namazdan alıkoyamazsa, kalbini namazdan koparmaya çalışır. Rabbin huzurunda kulluk hakkını yerine getirmekten onu alıkoyacak vesveseler fısıldar. İşte kulun bu makamda şeytandan esenlikte olabilmesi, kalbini diri tutabilmesi ve kalbinin hayat ve sevinç kaynağı olan Efendisinin sözlerinden okudukları üzerinde düşünüp aydınlanabilmesi için şeytan Allah'a sığınması emredilmiştir. Kuşkusuz şeytan, kulun kalbini, tilavetin maksadından uzak tutmayı en çok isteyen varlıktır.

Allah, düşmanın kula olan hasedini, bütün zamanlarını ona düşmanlık yapmaya vakfettiğini ve kulun onun karşısındaki acizliğini bildiği için ona karşı kendisine sığınmasını emretmiş ve böylelikle onunla savaşmanın gereklerini yerine getirme zahmet ve sıkıntısından da bu sığınmayla kurtulmasını dilemiştir. Âdeta kula şöyle denmektedir: "Senin bu düşmana gücün yetmez. Sen bana sığın da ben seni ona karşı koruyayım. Benim himayeme gir ki, seni ona karşı himaye edeyim."

---

7 Yani "Eûzu billahi mine'ş-şeytani'r-racim" der.-Mütercim.

Allah ruhunu takdis etsin ve kabrini nurlandırsın, Şeyhülislâm İbn Teymiyye bir gün bana şöyle dedi:

"Şayet sürüyü koruyan köpek sana saldıracak olursa, ona karşı kendini korumaya, köpeği kendinden uzaklaştırmaya çalışma. Çobana koş; ona sığın. O köpeği senden uzaklaştıracak ve seni ondan koruyacaktır."[8]

Kalp, Kur'an âyetlerinin anlamları üzerinde düşünmeye başlar. Onun güzel bahçelerinde dolaşır. Onun akılları hayrette bırakan olağanüstü şeyler tanık olur. Kur'an'ın, daha önce hiçbir gözün görmediği, hiçbir kulağın işitmediği ve hiçbir insan aklının hayal dahi edemediği hazinelerini bulup çıkarır. Bunu yapmasını engelleyen şey, nefis ve şeytandır. Nefis, şeytanın etkisi altındadır; heyecan ve azmini ondan alır. Onun sözlerine kulak verir ve ona itaat eder. Kur'an'ın hazinelerinden uzaklaşınca, melek bunları onun hatırına getirir, saadet ve kurtuluşunun bulunduğu şeyleri ona hatırlatır.

Kul, Kur'an okumaya başladığı zaman Rabbiyle konuşmaya ve ona münacatta bulunmaya başlamış demektir. O, diliyle Rabbiyle konuşuyor, O'na münacatta bulunuyorken, kalbiyle O'ndan yüz çevirmiş ve başkasına yönelmiş olmakla O'nun öfkesine ve nefretine uğramaktan kesinlikle sakınsın. Çünkü böyle bir davranış, O'nun kuldan nefret etmesine yol açar. Böyle bir insan; dünyanın hükümdarlarından birinin kendisine yakınlaştırdığı, onu huzuruna kabul ederek, kendisiyle konuşma imkânı verdiği; fakat hükümdara arkasını dönen, yüzünü ondan başka tarafa çeviren ve hükümdarın söylediklerine kulak vermeyen kimseye benzer. Hükümdarın bu insana olan nefreti hakkında ne düşünürsün?

---

8 İbn Teymiyye'nin bu sözlerinin, kitaplarında mevcut olmadığı belirtilmiştir. Bu, onun öğrencisi İbn Kayyim'e sözlü olarak yaptığı nasihatlerden biri olabilir.-Mütercim.

Gerçek hükümdar, âlemlerin Rabbi, göklerin ve yerleri ayakta tutan ve onların işlerini bir düzene göre yürüten Allah'ın nefret ve hoşnutsuzluğu hakkında ne düşünürsün?

Fatiha Sûresi

Namaz kılan kişinin Fatiha sûresini okurken her âyette kısa sürelerle durması ve Rabbinin ona vereceği cevabı beklemesi gerekir. O, "Elhamdü lillâhi rabbi'l-âlemîn" dediğinde, âdeta Rabbinin onun bu sözüne karşılık "Kulum bana hamd etti" dediğini duyar.

"Er-rahmâni'r-rahîm" dediği zaman bir süre susar ve Rabbinin, "Kulum beni övdü" sözünü bekler.

"Maliki yevmi'd-din" dediği zaman Rabbinin "Kulum beni yüceltti" demesini bekler.

"İyyâke na'budu ve iyyâke nesteîn" dediği zaman Rabbinin "Bu, kulumla benim aramdadır" demesini bekler.

"İhdina's-sırâta'l-müstakîm..." dediği zaman da yine Rabbinin "Bu, kulumun payına düşendir. Kuluma istediği verilecekti." sözünü duymayı bekler.

Namazın zevkine varan kul, tekbir ve Fatiha'nın yerini hiçbir şeyin dolduramayacağını çok bilir. Aynı şekilde hiçbir şeyin kıyam, rükû ve secdelerin yerini tutmayacağını da bilir. Namazdaki hareketlerin her birinin bir başka şekilde gerçekleşmesi mümkün olmayan bir sırrı, etkisi ve kulluk boyutu vardır. Yine Fatiha sûresinin her âyetinin başka hiçbir şeyde bulunmayan bir kulluk boyutu, zevki ve coşkusu vardır.

"Elhamdülillahi rabbi'l-âlemîn" sözünde fiil, sıfat ve isim olarak her türlü kemâlin Rabbe nispet edilmesi söz konusudur. Yine bu sözde O'na hamd edilmesinin yanı sıra O'nun fiil, sıfat ve isim olarak her tür kusur, eksiklik ve kötülükten tenzih edil-

mesi de dile getirilmiş olmaktadır. Sadece o, bütün fiil, sıfat ve isimlerinde övgüye lâyıktır. Yine sadece O, bütün fiil, sıfat ve isimlerinde her tür kusur ve eksiklikten münezzehtir.

Allah'ın bütün fiilleri hikmet, rahmet, maslahat ve adalettir; O'nun fiilleri bunlar dışında bir şeyle nitelenemez. O'nun bütün sıfatları, mükemmellik ve yücelik vasıflarıdır. İsimlerinin hepsi en güzel isimlerdir.

Allah'a hamd, dünyayı ve âhireti, gökleri ve yeri, bu ikisinin arasında ve içinde bulunan her şeyi doldurmuştur. Bütün kâinat O'nun hamdını konuşmakta ve O'nun hamdıyla konuşmaktadır. Yaratma ve emrin hepsi, hamddan hareketle meydana gelmekte ve onunla varlığını devam ettirmektedir. Varlık ve yokluk O'nun hamdıyladır. Hamd, var olan her şeyin var olma sebebi ve yöneldiği amacıdır. O peygamberlerini hamd ile göndermiş; kitaplarını da hamd ile indirmiştir. Cennet, cennetliklere; cehennem de cehennemliklere hamd ile hazırlanmıştır. Aynı şekilde cennet ve cehennem, hamd ile var olmuştur.

Allah'a ancak hamd ile itaat edilmiş; yine O'na ancak hamd ile isyan edilmiştir. Hiçbir yaprak, O'na hamd etmeden dalından yere düşmez. Kâinatta hiçbir zerre O'na hamd etmeden yerinden kımıldayamaz. Kullar O'na hamd etmeseler dahi O, zatından dolayı hamda lâyık olan ve hamd edilendir.

Aynı şekilde kullar Allah'ı bir ve tek kabul etmeseler dahi O bir ve tektir. Onlar O'nu ilâh olarak kabul etmeseler dahi O gerçek ilâhtır. Hz. Peygamber'in buyurduğu üzere O, hamd edenin diliyle kendine hamd etmiş ve övmüştür. Hz. Peygamber bunu şu sözüyle haber vermiştir: "Allah Teâlâ, Peygamberinin diliyle "Semiallahu limen hamideh" (Allah kendisine hamd edeni işitti) buyurdu."[9]

9 Müslim (404, Ebû Musa el-Eşârî'den rivayet etmiştir.

O gerçekte kulunun diliyle kendine hamd edendir. Çünkü kulunun diline ve kalbine hamdı koyan ve hamd etmesini sağlayan da O'dur. Bütün hamdlar O'nadır. Bütün mülk ve saltanat O'nundur. Bütün hayırlar O'ndandır. Gizli ve açık bütün işler O'na dönmektedir.

Bu marifet ve bilgi hamdın kulluk boyutundan kazanılan azıcık bir marifettir. O'na yapılan kulluk okyanusundan küçük bir damladır.

Aynı şekilde kulun Rabbine olan hamdının, O'ndan kendisine bir lütuf ve nimet olduğunu ve bu nimetten dolayı da O'nun hamd edilmeyi hak ettiğini bilmek, bu kulluğun bir başka boyutudur. Kul O'na hamd ettiği zaman O, kulunun bu hamdından dolayı diğer bir hamda daha lâyık olur.

Kul bütün nefeslerini Rabbinin kendisine olan bir nimetinden dolayı O'na hamd etmekte tüketse, yaptığı bu hamdlar sebebiyle çok daha fazla, yaptığı hamdların kat kat fazlasıyla hamd etmesi gerekir. Hiç kimse, övülecek işleri sebebiyle Allah'a yapılan övgüleri saymaya kesinlikle güç yetiremez. Hiç kimse, O'nu her türlü övgüyle övse bile hakkıyla övmüş olmaz. Kul, Rabbinin kendisine bahşettiği nimetlerle Allah'a doğru yürümektedir. Kul, bu nimetleri sebebiyle O'na hamd ettiği gibi kendisine hamd etme düşünce ve imkânını verdiği için de O'na hamd eder.

İmam Evzâî şöyle demiştir:

"Birinin hamamda şu şiiri okuduğunu işittim:

Verdiğin bir nimetinden ve bizden savdığın bir cezandan dolayı sana hamd olsun."

Hamdın bir diğer kulluk boyutu; kulun hamddan aciz olduğunu, hamd etmekte yetersiz kaldığını fark etmesidir. Kulun yaptığı hamdı, ona Allah ilham etmiştir. Bundan dolayı Allah

övgüye lâyık olandır. Çünkü kulun dilinde ve kalbinde hamdı meydana getiren ve ortaya çıkaran O'dur. Şayet Allah bunu ilham etmeseydi, hiç kimse hamd edemezdi.

Yine hamdın bir başka kulluk boyutu da şudur: Hamd, kulun bütün hâl ve durumları için geçerlidir. Kul gizli ve açık, sevdiği ve nefret ettiği her durumda Allah'a hamd eder. Hatta gerek iyileri ve kötüleri, gerek saygınları ve aşağılıkları olsun bütün varlıklar sebebiyle Allah'a hamd eder. Kul, buradaki hikmetin farkında olmasa dahi Allah, gerçekte bütün bunlardan dolayı hamda lâyık olandır. "Elhamdülillah" sözü, Allah'ın kullara ilhamıdır. Rablerini tanıma oranlarına göre kullardan kimileri bunu çokça söyler, kimileri de az.

Hz. Peygamber (s.a.v.) şefaat hadisinde[10] şöyle buyurmuştur:

"Sonra secdeye kapanırım da Allah bana hamd sözlerini ilham eder de kesinlikle aklıma gelmeyecek olan bu sözlerle O'na hamd ederim."

Kulun "Rabbi'l-âlemîn" sözü, Allah'ın, âlemlerin Rabbi, yaratıcısı, rızık vericisi, onların işlerini bir düzen içinde yürüten ve onlara ihtiyaç duyduğu şeyleri bahşeden olmasının yanı sıra tek Rab olduğunu da içermektedir. Yine Allah onların ilâhı, mabudu, dayanağı ve korku anlarında da sığınağıdır. Onun dışında ne bir başka rab ve ne de bir başka ilâh vardır.

Kulun "er-Rahmâni'r-rahîm" sözü, kulun Allah'ın rahmetinin büyüklük ve enginliğine tanıklığını dile getirir.

Bu rahmet, her şeyi kuşatır, her mahlûku içine alır. Her varlık bu rahmetten payını alır. Özellikle kul, kendisine mahsus olan rahmetten payını alır. Bu, onu namazla Rabbinin huzurunda durduran rahmettir. Bazı rivayetlerde Cebrail'in her gece

10 Bu hadisi Buhârî ve Müslim rivayet etmiştir.

"Ey falan, kalk!" ve "Ey falan, uyu!" dediği nakledilmiştir. Allah, rahmetiyle kulunu uykudan kaldırıp huzurunda durdurmaktadır. Rabbinin huzurunda duran kul da O'nun kelâmıyla O'na münacatta bulunur, O'ndan kendisine acımasını, esirgemesini ve hidayet ve rahmetini sunmasını ister. Dünya ve âhirette ona olan nimetini tamamlaması dileğinde bulunur. Bu, Allah'ın, kuluna olan rahmetindendir. O'nun hamdı her şeyi içine aldığı ve ilmi her şeyi kuşattığı gibi rahmeti de her şeyi kaplamıştır. "*Ey Rabbimiz! Senin rahmet ve ilmin her şeyi kuşatmıştır.*"[11] Namaz kılan kuldan başkası bu rahmetten mahrumdur, onlar bu özel rahmeti kaçırmışlardır.

"İyyâke na'budu ve iyyâke nesteîn" sözü, kulluğun zillet, boyun eğme ve adalet boyutunu verir. Kul, her tür haksızlık ve günahtan kendini uzak tutar, âhiret gününü ve yarattıkları arasında o gün Allah'ın tek hâkim olarak hüküm vereceğini düşünür. O gün, Allah'ın, kullarına iyi ve kötü bütün davranışlarının karşılığını tastamam vereceği gündür. Bu, hamdın detaylarından ve gereklerindendir. Nitekim Allah şöyle buyurmuştur: "*Artık aralarında adaletle hükmolunmuş ve "âlemlerin Rabbi olan Allah'a hamdolsun" denilmiştir.*"[12]

O gün cennetliklerin ve cehennemliklerin, bütün mahlûkatın, adalet ve ikramın neticesi olarak Allah'a hamd edecekleri rivayetlerde bildirilmiştir.

Kul, "Elhamdülillahi rabbi'l-âlemîn" dediği zaman Allah, kulunun bu hamdını "Kulum bana hamd etti" diyerek haber verir.

Kulun "er-Rahmâni'r-rahîm" sözü, Allah'ın mükemmellik sıfatlarının kul tarafından tekrar edilmesinden ibarettir. Nitekim Allah bu söze, "Kulum beni övdü" diyerek karşılık verir. Övgü

11 Mü'min, 7

12 Zümer, 75

ise, hamd edilenin hamda değer iş ve vasıflarının yeniden dile getirilmesi ile meydana gelir. Hamd, hamd edileni övmektir. "er-Rahmâni'r-rahîm" ise O'nun merhametli olmakla nitelenmesidir.

Kul, Rabbini Karşılık Günü'nün tek hükümdarı olarak nitelediğinde (ki, O gerçek hükümdardır, dünyanın ve âhiretin malikidir,) bu durum O'nun adalet, yücelik ve tekliğinin ve peygamberlerinin söylemiş olduklarının doğru olduğunun ortaya çıkmasını da ifade eder. Bu övgü, mecd (yücelik) olarak adlandırılmıştır. Allah bu övgüye karşılık "Kulum beni yüceltti" buyurur. Zira yüceltmek; azamet, celâl, adalet ve ihsan sıfatlarıyla övmek demektir.

Kul "İyyâke na'budu ve iyyâke nesteîn" der ve ardından kısa bir süre susarak, Rabbinin ona olan "Bu, kulumla benim aramdadır. Kuluma istediği verilecektir." cevabını bekler.

Bu iki cümlenin kulluk boyutunu ve hukukunu düşün. Allah için olanı ve kul için olanı birbirinden ayır. Bunlardan birinin Allah ve diğerinin de kul için olmasının hikmetini iyi anla. "İyyâke na'budu" cümlesinin gereği olan tevhid ile "iyyâke nesteîn" cümlesinin gereği olan tevhidi birbirine karıştırma. Bu iki cümlenin, öncesindeki övgünün iki türü ile sonrasındaki dua sözü arasında sûrenin ortasında bulunmasının sırrını iyi kavra. "İyyâke na'budu" cümlesinin "iyyâke nesteîn" cümlesinden önce gelişinin ve "iyyâke" zamirinin birkaç kez tekrar edilmesinin hikmeti üzerinde düşün.

Benim bu konudaki düşüncem şudur: Allah ibadeti (ameli, işi), medet ummaktan önce anmıştır. Çünkü ibadet Allah için; medet umma kul içindir. Allah, ibadet edilendir, ibadette kendisinden yardım istenendir. "İyyâke na'budu"; "ibadetimle seni murad ediyorum" demektir. Bu ise, katışıksız amel-i salihi, Allah'a ileten faydalı ilmi, marifeti, sevgiyi, doğruluk ve ihlâsı bün-

yesinde taşır. Gerçekten ibadet, Rabbin, yarattıkları üzerindeki hakkıdır. Medet umma ise, kulun, bütün işlerinde Rabbinden yardım istediğini belirtir. Medet umma, hadiste kula ait olduğu bildirilen paydır.

Allah için ve Allah ile yapılmayan her ibadet, geçersiz ve hükümsüzdür. Yine sadece Allah'tan beklenmeyen her medet yardım görmemek ve zillet içinde olmak demektir.

Bu her iki cümleden her birinin kullara olan faydasını, fayda zarar verme bakımından kullukla çelişen şeylerden onları nasıl koruduğunu ve bu iki cümlenin, kulu net bir kulluk içine nasıl soktuğunu düşün.

Kur'an'ın baştan sona bu cümle üzerinde dönüp dolaştığını, aynı şekilde yaratmanın, yönetmenin, mükâfatın, cezanın, dünya ve ahiretin diğer gerçeklerinin de bu şekilde olduğunu düşün. Bu iki cümlenin, en yüce hedefleri ve en mükemmel araçları bünyesinde nasıl barındırdığını gör. Yine bu cümlelerde üçüncü tekil kişi (o) zamiri yerine ikinci tekil kişi (sen) zamirinin nasıl kullanıldığının farkına var. Bu ancak büyük bir kitapta anlatılabilecek bir konudur. Eğer ana konudan uzaklaşma endişemiz olmasaydı, bu konuyu burada bütün ayrıntılarıyla sana anlatırdık. Ayrıntılı bilgi isteyenlere "Merâhilü's-sâirîn beyne iyyâke na'budu ve iyyâke nesteîn"[13] ve "er-Risâletü'l-mısriyye" adlı kitaplarımızı okumalarını tavsiye ederiz.

Sonra kulun, "İhdina's-sırâta'l-müstakîm" sözüne olan şiddetli ihtiyacını düşün. Bu söz, hakkı bilmeyi, ona yönelmeyi, onu istemeyi, onun için çalışmayı, onda sebat etmeyi, ona dâvet etmeyi ve bu dâvet sebebiyle gelen sıkıntılara sabretme-

13 Bu kitabın ilgili bölümü "Kulluk" (Guraba Yayınları, 2004) adıyla tarafımızdan Türkçeye çevrildi.-Mütercim..

yi anlatmaktadır. Bu beş mertebenin[14] tamamlanmasıyla, kul hidayetini tamamlamış olur. Bu mertebe ne kadar eksik veya kusurlu olursa, kulun hidayeti de o oranda eksik ve kusurlu demektir.

Kul zâhirî ve bâtınî bütün hâl ve hareketlerinde hatta yaptığı ve yapmadığı bütün işlerde bu hidayete muhtaçtır.

* Bilgi, amel ve istek olarak hidayet dışı yaptığı her işten dolayı tevbeye muhtaçtır. Bu işlerinden ötürü tevbe etmesi ise, hidayetin kapsamı içindedir.

* Temelde hidayete uygun olup ayrıntıda farklı olan işlerinde ayrıntılardaki farklılıklardan dolayı tevbeye muhtaçtır.

* Bazı yönleri itibariyle hidayete uygun olmayan işlerinde de işlerinin bütün yönleriyle hidayete uygun olmasına ve hidayetinin daha da fazlalaşmasına ihtiyacı vardır.

* Geçmişte olduğu gibi gelecekte de işlerinin hidayete uygun olmasına ihtiyaç duyar.

* Sağlam bir inançtan mahrum olan işlerinde sağlam, doğru bir inanca ihtiyaç duyar.

* Bazı işlerinde gerçeğin tam aksine bir inanış içinde bulunabilir. Bu durumda kalbinden bu bâtıl inanışın sökülüp atılmasına ve gerçeğin yerleştirilmesine ihtiyaç duyar.

* Bazı güzel işler de vardır ki, bunları yapabilecek güçte olduğu hâlde bunları yapma yönünde bir istek ve kararlılık taşımaz. Bu istek ve kararlığın kendisinde meydana gelerek hidayetinin tamamlanmasına muhtaçtır.

* Bazı güzel işler de vardır ki, bunları yapabilecek ne gücü

14 Söz konusu beş mertebe maddeler hâlinde şunlardır: 1) Hakkı bilmek, ona yönelmek ve onu istemek, 2) Onun için çalışmak, 3) Onda sebat etmek, 4) Ona davet etmek, 5) Davet sebebiyle gelen sıkıntılara sabretmek.

ne de bu yönde isteği vardır. Hidayetin bu noktada da tamam olması için bu güç ve isteğin kendisinde meydana gelmesine ihtiyacı vardır.

* İnanç, istek, bilgi ve amel olarak yerine getirdiği güzel işler vardır. Hidayetinin tamam olması için bu işlerde de sebat ve sürekliliğe muhtaçtır.

Hidayeti istemek, ihtiyaçların en büyüğü ve en yücesidir. Ondan mahrumiyet ise, mahrumiyetin en büyüğüdür. Bundan dolayı merhametinde sınır olmayan Rab, her gün ve gecede, kulunen yüce hâlinde (ki bu beş vakit namazdır) kendisinden defalarca hidayet talebinde bulunmasını ona farz kılmıştır.

Sonra Allah, hidayet ehli ile gazaba uğramışlarla sapmışların yollarının farklı olduğunu da açıkça belirtmiştir. Gazaba uğramış ve sapmışlar; Yahudiler, Hıristiyanlar ve diğerleridir.

Bu demektir ki, hidayet bakımından insanlar üçe ayrılmaktadır:

Hidayet Bakımından İnsanlar

1) *Kendilerine lütuf ve ikramda bulunulanlar*: Bunlar hidayete ermiş, onda istikrar göstermişlerdir. Onların lütuf ve ikramdan payları, hidayetten payları oranındadır.

2) *Sapmışlar*: Bunlar erememiş ve onu bulmada başarılı olamamışlardır.

3) *Gazaba uğramışlar*: Bunlar gerçeği bilmiş olmalarına rağmen O'na gereğince amelde bulunmamışlardır.

Sapmışlar; hidayetten sapmış olanlardır. O'na ulaşmaya hiçbir yol bulamazlar.

Gazaba uğramışlar; gerçeği bilip anladıktan sonra ondan sapmış, yüz çevirmiş olanlardır.

Kendilerine lütuf ve ikramda bulunulanlar; hidayet üzere olan yani bilgi, amel ve inanç olarak hak dinde bulunanlar, bunların gereklerini yerine getirenlerdir.

Sapmışlar; bunların aksi konumdadırlar; bilgi ve amel olarak, hidayetten ve dinden soyutlanmışlardır.

Gazaba uğramışlar ise; bilgi olarak gerçeği kavramış olup, pratik (amel) olarak ondan uzaklaşmış olanlardır.

Şayet konumuz, namazın zevki ile, dinlenen musikinin tesiriyle coşup dönmenin zevki arasındaki zıtlık ve çelişkiye dikkat çekmek olmasaydı, bu konuyu iyice anlaşılıncaya kadar bütün detaylarıyla sana kadar anlatırdık. Fakat her yerin kendine ait bir sözü vardır. Bu sebeple biz bu kadarla yetiniyor ve asıl konumuza dönüyoruz.

Allah, kuluna, kabul olunacağı ve gerçekleşeceği ümidiyle Fatiha'nın sonunda "âmin" demeyi namazın bir kuralı olarak belirlemiştir. Bundan dolayı Yahudiler, namazda sesli olarak âmin dedikleri zaman Müslümanları son derece kıskanır ve çekemezler.

Rükû

Ayrıca Allah'ı yüceltmiş olmak için ve yine namazın ziyneti ve diğer organlar gibi ellere özgü de bir kulluk davranışı ve Hz. Peygamber'e uyulmuş olması için rükûya giderken elleri kaldırmayı namazın bir kuralı olarak belirlemiştir. Bu davranış; namazın süsü, onun sembollerinin yüceltilmesi anlamına gelir.

Yine hacda bir hac ibadetinin yerine getirildiği bir yerden diğerine intikal ederken telbiye getirildiği gibi, namazın bir rüknünden diğerine geçişte de tekbiri (yani "Allahu ekber" demeyi) emretmiştir. Telbiye, haccın sembolü olduğu gibi tekbir de namazın sembolüdür. Bununla, namazın sırrının; sadece Allah'a

ibadet etmek sûretiyle Allah'ı yüceltmek ve O'nu her şeyden büyük bilmek olduğunu kulun anlaması amaçlanmıştır.

Kulun, Rabbin azameti önünde eğilip, izzeti önünde zillet göstermesi için rükû yaparak Allah'ın huzurunda eğilmesini emretmiştir.

Bu rükûnda kul, Rabbine olan övgüsünü, O'nun huzurunda belini bükmek, başını eğmek ve tekbir getirmek sûretiyle gösterir.

Burada kalbin, organların ve her durumda sözün boyun eğmesi, aynı anda meydana gelir. Yine bu rükûnda boyun eğme, alçakgönüllülük, yüceltme ve Rabbe gösterilen saygı ile kulların birbirine gösterdikleri saygıyı birbirinden ayıran söz aynı anda kendini gösterir. Zira boyun eğme, kulların; azamet ve yücelik ise Rabbin sıfatıdır.

Rükûdaki kulluk boyutu; rükû eden kulun Rabbin azameti önünde iyice küçülmesi ve kalbinden kendine ve başkalarına karşı her türlü yüceltmeyi atıp, yerine sadece ortağı bulunmayan yegâne Rabbin yüceliğini koymakla tamamlanır.

Rabbin yüceliği, kulun kalbinde ne kadar güçlü olursa, mahlûkata karşı duyulan yücelik duygularıda o oranda oradan çıkar ve kul kendi küçüklüğünü anlar. Asıl olan; kalbin rükûsudur organların rükûsu bu rükûya bağlı ve onu tamamlayıcı olarak meydana gelir.

Rükûdan doğrulup, en güzel duruşla dikildiğinde Rabbin nimetlerini dile getirip, överek, başkalarının mahrum olduğu bu boyun eğmeye muvaffak kıldığı için kulun Allah'a hamd etmesi emredilmiştir.

Bu duruş, kulun kıraat esnasındaki duruşuna benzer. Bu sebeple, ondan kıraat esnasındaki hâle benzer şekilde Allah'a hamd etmesi ve O'nu yüceltmesi istenmiştir.

Bu ayakta duruşun, özel bir lezzeti, sadece kalbe mahsus bir durumu vardır. Bu rükûn bizzat amaçlanmış bir rükûndur ve rükû ve secdeye denktir.

Bundan dolayı Hz. Peygamber bu rükûnda uzun süre kalır; burada hamd ve yüceltme sözlerini elinden geldiğince fazlalaştırırdı. Hz. Peygamber'in namazdaki uygulamasını anlatırken bunu açıklamıştık.[15] Hz. Peygamber gece namazında "(Hamd sadece Rabbimedir. Hamd sadece Rabbimedir." sözünü çokça tekrar ederdi.[16]

Secde

Ardından kulun tekbir getirerek secdeye kapanması ve secdede her organa kulluktan payını vermesi emredilmiştir. Burada alın ve burnunu yere koyar, kalbi boyun eğer. En onurlu organını, yüzünü, özellikle de görünen yüzünün yanı sıra kalbinin yüzünü Efendisinin huzurunda yere sürer. Rabbinin azameti karşısında zilletini ve O'nun izzetine olan teslimiyetini ortaya koyar. Böylece yüksek yerleri aşağılara doğru eğilir.

Bu esnada kalbi, bedeniyle aynı hâl ve durum içindedir. Beden Allah'ın huzurunda secdeye kapandığı gibi, kalp de secdeye kapanır. Bunların yanı sıra burun, yüz, eller, dizler ve ayaklar da secdeye kapanır. Kul bu durumda Rabbine yakın ve yakınlaştırılmış hâldedir. Zira kulun, Rabbine en fazla yakın olduğu an ve durum, secde anı ve durumudur.

Secdedeyken, uyluğunu baldırından, karnını uyluğundan ve pazularını da böğürlerinden uzak tutması ve böylelikle birbirine yük olmadan her bir organın bu boyun eğişten payını alması ondan istenmiştir.

---

15 Bu konuyu o, "Zâdü'l-meâd" (1/220–221) adlı kitabında anlatmıştır.

16 Hadisi, Ebû Davud, Nesâî ve Ahmed, Ebû Huzeyfe'den (r.a.) rivayet etmiştir.

Kul secdedeyken, Rabbine, diğer bütün hâl ve durumlardan daha çok yakın olur. Nitekim Hz. Peygamber (s.a.v.), "Kulun Rabbine en yakın olduğu an, secdede olduğu andır." buyurmuştur.[17]

Kalbin secdesi, Rabbine tam bir boyun eğiş olunca, bu durum bu secdenin kıyamet gününe kadar sürekliliğini de sağlar. Selef-i salihinden birine "Kalp secde eder mi?" diye sorulmuş. O kişi bu soruyu, "Evet, vallahi, hem de öyle bir secde eder ki, Allah'a kavuşacağı güne kadar başını secdeden kaldırmaz." diye cevaplamış.[18] Bu, kalbin secdesine, boyun eğmesine ve her nerede olursa olsun Allah ile birlikte olup, ister tuvalette, ister açık arazide olsun her yerde Allah'ı murakabe ettiğine dair bir işarettir. Nitekim Namaz şu beş esas üzerine bina edilince bunların da ismini almıştır: 1) Kıraat, 2) kıyam, 3) rükû, 4) secde, 5) zikr

Namaz Allah'ın şu âyetlerine istinaden "*kıyam*" (kalkmak, dikilmek) olarak isimlendirilmiştir: "*Birazı hariç, geceleri kalk.*"[19] ve "*Allah'a saygı ve bağlılık içinde kalkın.*"[20]

Şu âyetlere istinaden "*kıraat*" (okumak) olarak isimlendirilmiştir: "*Bir de sabah okuması. Çünkü sabah okuması şahitlidir.*"[21] ve "*(Kur'andan) kolayınıza geleni okuyun.*"[22]

---

17 Müslim, Ebû Hüreyre'den (r.a.) rivayet etmiştir.

18 Şeyhülislâm İbn Teymiyye, bu sözü, "Mecmû'ul-fetâvâ" adlı kitabında ve "Kunûtu'l-eşyâ küllühâ lillah" adlı kitapçığında Sehl b. Abdullah et-Tüsterî'ye dayandırır. İbn Kayyim de "er-Ruh", "Tariku'l-hicreteyn" ve "Medâricü's-sâlikîn" adlı kitaplarında bazı âriflere nispet etmiştir.

19 Müzzemmil, 2

20 Bakara, 238. Bu ve önceki âyette geçen kalkmaktan maksat, namaz kılmaktır. Bu sebeple de bazı meallerde bizim burada yaptığımız gibi aslî çeviri ile değil, doğrudan "namaz kıl" ve "namaz kılın" diye tercüme edilmiştir.- Mütercim.

21 İsra, 78

22 Müzzemmil, 20. Bu ve önceki âyette okumaktan maksat, namaz kılmaktır.- Mütercim.

Şu âyetlere istinaden de namaz "*rükû*" (eğilmek) olarak isimlendirilmiştir: "*...rükû edenlerle beraber rükû edin.*"[23] ve "*Onlar, kendilerine: "Allah'ın huzurunda eğilin!" denildiği vakit eğilmezler.*"[24]

Yine namaz âyetlere istinaden "*secde*" (yere kapanmak) olarak isimlendirilmiştir: "*Sen şimdi Rabbini hamd ile tesbih et ve secde edenlerden ol!*"[25] ve "*Allah'a secde et ve (yalnızca O'na) yaklaş!*"[26]

Şu âyetlere istinaden de "*zikr*" (anmak) olarak isimlendirilmiştir: "*Cuma günü namaza çağırıldığınız (ezan okunduğu) zaman, hemen Allah'ı anmaya koşun.*"[27] ve "*Mallarınız ve çocuklarınız sizi Allah'ı anmaktan alıkoymasın.*"[28]

Namazın en şerefli hareketi, secde; en şerefli zikri de kıraat (yani Kur'an okumak)tır. Hz. Peygamber'e indirilen ilk sûre olan "İkra' bi'smi rabbike" sûresi, kıraatla başlamakta ve secdeyle son bulmaktadır. Rekâtın yapısı da bu şekildedir. O da kıratla başlamakta ve secdeyle son bulunmaktadır.

İlk Oturuş

Sonra başını secdeden kaldırıp, dikilerek oturması emredilmiştir. Bu oturuş, iki secdeyle kuşatılmıştır. Bu, kalbin secdesiyle sonraki secdedir. O, secdeden bu rükûna geçer ve bu rükûndan

---

23 Bakara, 43

24 Mürselat, 48. Bu ve önceki âyette rükû etmekten ve eğilmekten maksat, namaz kılmaktır.-Mütercim.

25 Hicr, 98

26 Alak, 19. Bu ve önceki âyette de maksat, namaz kılmak ve namaz kılanlardan olmaktır.-Mütercim.

27 Cuma, 9

28 Münafikun, 9. Bu ve önceki âyette Allah'ı anmaktan maksat, namaz kılmaktır.-Mütercim.

tekrar secdeye geri döner. Bu oturuşun bir önemi vardır. Bundan dolayı Hz. Peygamber iki secde arasındaki oturuşun miktarını secdede geçirdiği miktarla aynı yapmıştır. Burada Rabbine niyaz ve yakarışta bulunmuş, dua etmiş, bağışlanmayı dilemiş ve Rabbinden rahmet, hidayet, rızık ve afiyet istemiştir.[29] Bu oturuşun özel bir lezzeti ve kalbe özgü bir durumu vardır ki, secdenin lezzet ve durumuna benzemez. Kul, bu oturuşuyla, kendini Rabbinin önüne atan, O'ndan işlediği suçlardan dolayı özür dileyen, bağışlamasını isteyen, acımasını bekleyen ve nefs-i emmaresine olan düşmanlığını açığa çıkaran bir tutum içindedir.

Hz. Peygamber bu oturuş esnasında istiğfarı arttırır ve "Rabbim beni bağışla! Rabbim beni bağışla! Rabbim beni bağışla!" sözünü sürekli tekrarlardı.

Ey namaz kılan kişi! Kendini bir borçlunun kefili olarak hayalinde canlandır. Borçlu borcundan dolayı; sen de ona kefil olduğun için alacaklı tarafından aranıyorsun. Sen, borçluyu, borcunu ödemesi ve böylelikle aranıp, rahatsız edilmekten kurtulmak için sıkıştırıyorsun. Kalp, iyilikte ve kötülükte, mükâfatta ve cezada, övgüde ve yergide nefse ortaktır.

Nefis, kulluktan kaçmak, Allah'a ve kullara karşı olan borçlarını ödememek ister. Kalp de, nefsin saltanatı arttığı zaman nefsin ortağı ve esiri olur. Aynı şekilde Nefis de kalbin saltanatı arttığında onun ortağı ve esiri olur.

Kulun, secdeden başını kaldırdığında Allah'ın önünde diz çökmesi, nefsine düşmanlığını açığa vurması, Rabbine karşı işlediği suçların ve nefsinin yaptıklarının bağışlanmasını istemesi ve yine O'ndan rahmet, hidayet, mağfiret, rızık ve afiyet dilemesi emredilmiştir. İşte bu beş kelime[30] dünyanın ve âhiretin

---

29 Bu açıklamada, Ebû Davud, Tirmizî, İbn Mâce ve Ahmed'de geçen meşhur bir hadise işaret vardır.

30 Yani rahmet, hidayet, mağfiret, rızık ve afiyet.-Mütercim.

bütün hayırlarını içinde toplamıştır. Kul, dünyadaki ve âhiretteki menfaatlerini elde etmeye ve dünya ve âhiretin zararlarını kendinden savmaya muhtaç hatta mecburdur. Bu dua, bütün bunları içerir.

Rızık, kulun, dünyanın ve âhiretin menfaatlerini elde etmesini sağlar. Rızık sözcüğü, bedenin rızkını, kalbin ve ruhun rızkını ifade eder. Allah, rızık verenlerin en iyisidir.

Âfiyet, zararı uzaklaştırır.

Hidayet, âhiretin menfaatlerini elde etmeyi mümkün kılar.

Mağfiret, kuldan dünya ve âhiretin zararını uzaklaştırır.

Rahmet, bütün bunları bir araya getirir.

İkinci Secde

Ardından kul, tekrar secdeye döner ve daha önce yaptığı gibi secde eder. Bir rekâtta bir rükû ile yetindiği gibi bir secdeyle yetinmemesi ve secdenin faziletinden, burada Rabbine olan yakınlıktandan dolayı ona, tekrar secde etmesi emredilmiştir. Kulun, Rabbe en yakın olduğu an, secde ettiği andır. Secde, namazın diğer rükûnlarından farklı olarak kullukta en meşhur ve daha derin bir harekettir. Bundan dolayı rekâtın bitiş eylemi yapılmıştır. Secdeden önceki namaz hareketleri, bir giriş ve girizgâh gibidir. Bu sebeple namazda secdenin konumu, hacda ziyaret tavafının konumu gibidir.[31]

Nasıl ki haccın Arafat'ta vakfe yapmak ve buna bağlı diğer menasikleri, bu tavafın bir öncülü ve girizgâhı konumundaysa, bu, namazda secde için de böyledir. Kulun, nasıl ki, namazda

31 Ziyaret tavaf-ı: Haccın iki rüknünden biri olan ve yapılmadığı zaman yapmayanın haccının geçersiz olduğu tavafdır. Buna "tavaf-ı ifada" da denir. Bu tavaf, Arafat'tan inildikten sonra yapılır. -Mütercim..

Rabbine en yakın olduğu an, secdede bulunduğu an ise, aynı şekilde hacda da Rabbine en yakın olduğu an, tavaf ettiği andır. Nitekim Hz. Ömer'in oğlu Abdullah, tavafta iken kızıyla konuşan bir adamı görmesine rağmen ona bir şey dememiştir. Ne zaman ki tavafını bitirince ona, "Biz tavaf esnasında kendimizi Allah'a arz ediyoruz. Sen bu esnada dünya işlerini mi konuşuyorsun?" demiştir.

Bu sebeple, Allah daha iyi biliyor ya, secdeden önce rükû, kendisinden daha yüce bir rükûna geçmek için bir aşama yapılmıştır.

Kulun, namazda bu hareket ve sözleri tekrar etmesi emredilmiştir. Çünkü bu hareket ve sözler, kalp ve ruhun ancak kendisiyle ayakta durabildiği gıdasıdır. Bu yüzden bu hareket ve sözlerin tekrar edilmesi, doyuncaya kadar bir lokmanın ardından bir başka lokmanın yenilmesi, suyun kanıncaya kadar yudum yudum içilmesi mesabesindedir. Şayet aç kişi, bir lokma yedikten sonra önündeki sofrayı kaldıracak olsa, bu bir lokma onun açlığını giderebilir mi? Aksine bu bir lokma ona açlık kapısını ardına kadar açacaktır. Bundan dolayı selef-i salihinden biri, "Namaz kılıp, namazının hakkını vermeyen kimse, önüne bir sofra konulup da ondan sadece bir ya da iki lokma yiyen aç kimseye benzer. Yediği onu doyurabilir mi?" demiştir.[32]

Bu şekilde namaz hareket ve sözlerinin tekrarlanmasında, sonradan tekrarlananın öncekinin şükrü mesabesinde oluşu ve bu tekrardan dolayı hayrın, imanın, marifetin, kalbin kuvvetinin, ve gönül rahatlığının artması söz konusudur. Kalpten her tür kirin gitmesi, elbisenin defalarca yıkanmasına benzer.

---

32 Hz. Peygamber (s.a.v.) bir hadisinde "Rükûsunu tam yapmayan, secdesini de yerdeki taneyi gagalar gibi yapan kimse, bir ya da iki hurma yiyen aç kimse gibidir. Yediği bu hurmalar onun açlığını giderebilir mi?" buyurmuştur. Bu hadisi, Buhârî, "et-Tarih" adlı kitabında Taberânî "el-Kebîr"inde ve başkaları rivayet etmiştir.

Bu, Allah'ın akılları hayrette bırakan hikmetidir. O'nun rahmetinin ve lütfunun mükemmelliğini gösterir. Onun hikmetinden kavrayamadıklarımız ise, daha yüce ve daha büyüktür. Bizim burada anlattığımız, O'nun hikmet okyanusundan sadece damlalardır.

Selâm ve Namazdan Çıkış

Kul, namazını tamamladığında geriye sadece namazdan çıkış hateketini yapmak kalıyor. Bunun için de namazın sonunda Rabbinin huzurunda oturması, O'nu lâyık olduğu biçimde övmesi emredilmiştir. Bu oturuşta kulun ağzından çıkacak en güzel söz, sadece Allah'a söylenmesi uygun olan ve başkasına yakışmayan tahiyyat (selâmlama) sözleridir.

Kralların huzuruna gelindiğinde çeşitli söz ve fiillerle selâmlanmaları gelenek olmuştur. Bu selâm sözleri, ona olan bağlılığı, onun karşısında küçüklüğü, övgüyü ve saltanat ve bekalarının devamı için duayı içerir.

Bazı insanlar kralı sadece secde ederek selâmlar, bazıları da sadece övgü sözleriyle.

Bazıları sadece saltanat ve bekalarının devamı için dua ederek selâmlar.

Bazıları da bunların hepsini birlikte yapar; secde eder, över ve dua eder.

Her şey helâk olup, sadece zatı kalacak olan gerçek hükümdar (el-Melik) Allah, kullarından bütün bu selâmlama biçimlerinin hepsini görmeye en lâyık olandır. Zaten gerçekte de bütün selâmlar, O'na mahsus olup, O'na lâyık olan da sadece O'dur. Bu sebeple "et-Tahiyyât" kelimesi, mülk (saltanat ve sahiplik), beka ve devamlılık olarak açıklanmıştır. Bunun gerçeği ise, anlattığım gibidir.

Allah bütün bu sıfatlara sahiptir. Bu sebeple tahiyyata en lâyık olan da O'dur. O hükümdardır (el-Melik). Bütün mülk ve saltanat O'nundur. Bu yüzden krallara gösterilen secde, övgü, saltanat ve beka duası türünden her tür selâm (tahiyyat) gerçekte Allah'adır. Bu sebeple "tahiyyat" kelimesi, genellik ifade etmesi için "et-Tahiyyât" biçiminde belirli (marife) ve çoğul (cem-i müennes) isim olarak gelmiştir. "Tahiyyât", "tahiyyat" kelimesinin çoğuludur.

Krallar bu sözlerle selâmlanır ve bu söz bazen uzun ömür dileği yerine kullanılır. Nitekim bazı insanlar krallarına:

"Size ebedî bir yaşam dilerim."

"On bin sene yaşayın!"

"Allah sizin günlerinizi daim eylesin"

"Allah bekanızı arttırsın!" biçiminde dualar ederler. Bu ve buna benzer sözlerle kral için uzun bir yaşam ve saltanat dileğinde bulunurlar. Gerçekte bunlar, asla ölmeyen ve hep diri olan Allah'tan başkası için uygun düşmez.

Zira O'ndan başka bütün kral ve hükümdarlar ölüyorlar.

O'nun mülk ve saltanatından başka bütün mülk ve saltanatlar, yıkılıyor ve yok oluyor.

Bu tahiyyat sözüne yine çoğul ve belirli isim yapısıyla "salavât" kelimesi gönderme yapılmıştır. Böylece "salât" sözü, ne zaman kullanılsa, bu yapısıyla "salavât" kelimesinin kapsamına girmesi murad edilmiştir. Bunların hepsi Allah'adır; O'ndan başkasına yakışmaz. "et-Tahiyyât" mülk ve saltanat olarak O'nundur. "es-Salavât" kulluk olarak O'nadır. Bu sebeple "et-Tahiyyât" O'ndan başkasının olamayacağı gibi "es-Salavât" da O'ndan başkasına uygun olmaz.

"es-Salavât"ın ardından "et-Tayyibât"[33] gelmektedir. "et-Tayyibât", iki hususu içeriyor: Sıfat ve mülk.

"et-Tayyibât'ın" sıfat oluşu; Allah'ın tayyibliğini, söz ve fiillerinin güzel olmasını ifade eder. Allah güzel olduğu için, O'nun yaptığı her şey de güzeldir. Güzel olmayan bir şey O'na nispet edilemez. Güzel olandan başkası O'na ulaşamaz.

Bütün güzellikler, sıfat, fiil, söz ve nispet olarak Allah'ındır. Bütün güzel sözler ve fiiller O'nundur. Allah'a nispet edilen her şey, ev, kul, ruh, deve ve cennet; güzeldir. Bütün güzel sözler de sadece Allah'ındır. Bu sözlere O'nun tesbih edilip, O'na hamd edilmesi, yüceltilmesi ve övülmesi dâhildir. Bu sözlerden biri, "Sübhanekellâhümme ve bihamdik ve tebâreke'smük ve teâlâ ceddük ve lâ ilâhe ğayruk"dur.

Yine "Sübhanallahi ve'l-hamdülillahi ve lâ ilâhe illallahu vallahu ekber" de bu sözlerdendir.

Aynı şekilde "Sübhanallahi ve bihamdihi. Sübhanallahi'l-azîm" ve benzeri sözler de böyledir. Her güzel ve hoş olan şey, Allah'ındır, Allah'tandır ve Allah'adır. Allah güzeldir; güzel olandan başkasını kabul etmez. Allah güzellerin ilahı, rabbi ve cennette onların komşusudur.

Kur'an'dan sonra en hoş ve güzel sözü düşün. Bu sözün, Allah'tan başkasına niçin uygun olmadığı üzerinde tefekkürde bulun. Bu, "Sübhanallahi ve'l-hamdülillahi ve lâ ilâhe illallahu vallahu ekber ve lâ havle ve lâ kuvvete illâ billah" sözüdür.

Bu sözde yer alan "Sübhanallahi" sözü; Allah'ın her tür kusur, eksiklik ve yaratıklara ait özelliklerden uzak olmayı ifade eder.

---

33 "Tayyibe" kelimesinin çoğulu olup, sözlükte; iyi, hoş, güzel, âlâ anlamlarına gelir.-Mütercim.

"...ve'l-hamdülillahi" sözü; Allah'ın söz, fiil ve sıfat olarak her tür mükemmelliğe ezelde ve ebedde sahip olmasını ifade eder.

"...Lâ ilâhe illallahu" sözü; Allah'ın tek ve biricik ilâh olmasını ve O'nun dışında ilâhlık iddia eden her mabudun asılsız ve sahte oluşunu ifade eder. O hak ilâhtır. O'nun dışında ilâhlık iddia edenler, tanrılık taslayanlar, örümceğin ağını, yaşamak, soğuktan ve sıcaktan korunmak için kendilerine ev edinenler gibidirlerdir. Hâlbuki örümceğin evi bu faydaların hiçbirini sağlamaz.

"...Vallahu ekber" sözü, Allah'ın her şeyden daha büyük, daha yüce, daha izzetli, daha güçlü, daha koruyucu, daha kâdir ve daha bilgili olmasını ifade eder. Bu sebeple bu sözler ve içerdiği anlamlar, Allah'tan başkası için uygun olmaz.

Namazdan çıkmaya hazırlanan kul, sonra Allah'ın diğer salih kullarına selâm verir. Bunlar, aşağıdaki âyette Allah'ın hamddan sonra kendilerini övdüğü, seçilmiş kullardır. *"De ki: Hamd olsun Allah'a, selâm olsun seçkin kıldığı kullarına."*[34] Selâm veren kul, bu selâmıyla âdeta bu âyetin gereğini yerine getirir. Bu selâmda yaratılmışların buna en layığı öne alınır. Bu, kendisiyle ümmetinin her tür hayra nail olduğu Hz. Peygamber'dir. Ardından kul, kendine selâm verir. Sonra da Allah'ın diğer salih kullarını selâmlar. Bunların başında peygamberler ve melekler gelmektedir. Hz. Peygamber'in ashabı ve diğer peygamberlerin tâbileri onları izler. Bununla beraber bu selâm, gökte ve yerde bulunan her salih kula da ulaşır.

Sonra selâma müstahak olan herkese selâm verir.

Sonra namazın da üzerine bina edildiği gerçeğe tanıklık eder, şahadet kelimelerini söyler. Hz. Peygamber'in peygam-

34 Neml, 59

berliğine tanıklık edilmedikçe bu şahadet fayda vermez. Bu şahadetle namaz bitirilir. Nitekim Abdullah b. Mes'ûd'un şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Bu şahadeti söylediğinde namazın biter. İstersen kalkıp gidersin, istersen oturursun."[35]

"Namazın bitmesi", Kufelilerin dediği gibi ya lafzın gerçek anlamıyla alınır veya Hicazlıların ve başkalarının dediği gibi bitme aşamasına geldiği biçiminde yorumlanır.[36] Fakat her iki yorumda da şahadet, namazın bitişi, sonu yapılmıştır. Nitekim bu şahadet, hayatın da bitişi, sonuç kısmı yapılmıştır. Hadiste şöyle buyrulmuştur:

"Kimin sonsözü 'lâ ilâhe illallah' olursa, cennete girer."[37]

Dua

Aynı şekilde abdest alan kimsenin abdestini bu şahadetle bitirmesi istenmiştir.

Artık namazını bitirince Rabbinin huzurunda ihtiyaçlarını dile getirip istemesine izin verilmiştir.

Fakat ihtiyaçlarından önce Hz. Peygamber'e salât getirerek tevessülde bulunur, O'nu vesile kılar. Çünkü Hz. Peygamber'e salât getirmek, dua öncesinde en büyük vesiledir. Fudâle b. Ubeyd (r.a.), Hz. Peygamber'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Sizden biri dua ettiği zaman Allah'a hamd ederek başlasın. Sonra O'nu övsün. Sonra O'nun Peygamber'ine salâtta bulunsun. Sonra da ne ihtiyacı varsa, istesin."[38]

Dua, biten namazın mühürlenmesi gibi en son namaz hareketi yapılmıştır.

---

35 Bu hadisi, Ebû Davud, Ahmed, Dârimî ve başkaları rivayet etmiştir.

36 Kufelilerden maksat, Hanefîler; Hicazlılardan maksat, Malikîler ve başkalarından maksat da Şafiîler, Hanbelîler ve Zahirîlerdir.

37 Ebû Davud, Ahmed ve başkaları rivayet etmiştir.

38 Ebû Davud, Tirmizî, Ahmed ve başkaları rivayet etmiştir.

Hz. Peygamber, salâvatın okunmasının ardından namaz kılan kişinin dilediği gibi dua etmesine izin vermiştir.

Bu durumun bir benzeri ezan için de geçerlidir. Ezanı duyan kimse müezzinin sözlerini tekrar eder.

Sonra "Rab olarak Allah'tan, din olarak İslâm'dan ve peygamber olarak da Muhammed'den razı ve hoşnut oldum." der.

Ardından Hz. Peygamber için vesileyi, fazileti ve Allah'ın omu övülmüş makama ulaştırmasını ister.

Sonra Hz. Peygamber'e salâtta bulunur.

Ardından Allah'tan ihtiyaçlarını gidermesini ister.

Bunlar, müezzine icabetin beş sünneti olup, bunlardan gafil olunmaması gerekir.

Namazda Allah'a Yönelmek

Namazın sırrı ve özü, kulun bütün varlığıyla Allah'a yönelmesidir. Bu sebeple namaz esnasında yüzün kıbleden başka bir tarafa çevrilmemesi gerekir. Aynı bunun gibi, kalbin de Rabbinden başkasına dönüp yönelmemesi gereklidir.

Bilakis namaz kılan kişi, Allah'ın evi olan Kâbe'yi yüzünün ve bedeninin; evin sahibi olan Allah'ı da kalbinin ve ruhunun kıblesi yapar. Kulun namazda Allah'a yönelmesi oranında Allah da kuluna yönelir. Kul O'ndan yüzünü çevirince, Allah da ondan yüz çevirir. Kişi ettiğini bulur, yaptığıyla karşılık görür.

Namazda yönelmek, üç mertebedir:

1) Kulun, kendi kalbine yönelmesi, onu koruması ve namazın sevabını yok eden veya azaltan nefsanî özlem ve arzuları, vesveseleri ve asılsız saçma düşünceleri oradan uzaklaştırması.

2) Kulun, Allah'a yönelerek, O'nu görüyormuşçasına ibadet edecek derecede O'nu murakabe etmesi.

3) Kulun, namazın huşû ve kalp rahatlığı bakımından hakkını verebilmek için namazda okuduğu âyetlerin anlamlarına yönelerek, bunlar üzerinde düşünmesi.

Bu üç mertebeyi tam olarak yerine getiren kimse, namazı hakkıyla kılmış olur. Allah'ın namaz kılan bu kişiye yönelişi de onun bu üç mertebeyi tamamlayışı oranında meydana gelir.

Kul, ayakta, Allah'ın huzurunda durduğu vakit, gerçekte Allah'ın ezelî ve ebedi oluşuna, azamet ve yüceliğine yönelmiştir. Bundan dolayı namazında ne sağa ne de sola dönmez.

Namaza başlamak için tekbir aldığında gerçekte Allah'ın büyüklük ve ululuğunu dile getirmiştir.

Kul başlama (yani "Sübhaneke") duasında; Allah'a yönelişi, O'nu tesbih ve tenzih etmeyi, ilâhlık ve rabliğine yakışmayan her şeyden O'nu uzak tutmayı ve sıfat ve isimleriyle O'nu övmeyi hedefler.

"Eûzu'yu okumak" sûretiyle kovulmuş şeytandan Allah'a sığındığında; güçlü bir dayanağa yönelmiş ve düşmanına karşı O'nun korumasına ve himayesine sığınmış olur.

Allah'ın kelâmından (âyetler) okuduğunda Allah'ı görüyor gibi olur. Nitekim seleften bazıları bunu, "Allah kuluna, kelâmı tecelli etti." sözüyle dile getirmişlerdir.

İnsanlar çeşit çeşittir ve her birinin bir tutum ve gidişatı vardır. Namaz ve tilavet anında onlardan kimileri basiret üzere, kimilerinin tek gözü kör, kimileri âmâ, kimileri sağır, kimileri de gözü iyi görmeyen vb. durumdadır. Namaz kılan kulun, bu esnada dikkat ve yoğunluğunu, Allah'ın zatına, isim ve sıfatlarına, iş ve fiillerine emir ve yasaklarına vermesi gerekir.

Kul rükû ettiği zaman Rabbinin yücelik ve büyüklüğüne yönelmiş olur. Bundan dolayı rükûda "Sübhane rabbiyel azîm" (Yüce Rabbimi tesbih ederim) demesi dinden kılınmıştır.

Rükûdan başını kaldırdığında bütün dikkat ve yoğunluğunu, Rabbine hamd, O'na olan kulluğunu dile getirmeye ve veren ve alanın sadece O olduğunu itirafa yöneltir.

Secde ettiğinde; O'na yakınlığına, O'na boyun eğmesine, O'na olan ihtiyacına ve huzurunda kırık bir gönülle durup nazlandığına dikkat eder.

Secdeden başını kaldırıp dizleri üzerine oturduğunda, Allah'ın zenginlik ve cömertliğini ve kendisinin O'na olan ihtiyacını düşünür. O'ndan kendisini bağışlamasını, acımasını, afiyet ve hidayet verip, rızıklandırmasını ister.

Teşehhüde oturduğunda onun bambaşka bir hâli ve veda tavafı yapan hacının hâline benzer bir durumu vardır. Rabbinin huzurundan dünyanın meşgale ve işlerine dönmek üzere olduğunu anlar. Hâlbuki kendisini elem ve sıkıntıya sokan bu şeylerden Rabbinin huzurunda durmak sûretiyle kurtulmuştu. Sonra namaz süresince kalbi, Allah'a yakın olmanın haz ve mutluluğunu tatmıştı. Ama şimdi namaz sığınağından çıkmakla onlara geri dönüyordu. Namazdan ayrılmanın keder ve üzüntüsünü taşımakta ve şöyle demektedir: "Keşke bu, Rabbime kavuştuğum güne kadar sürseydi."

Kul şimdi çok iyi bilmektedir ki, bütün saadet ve mutluluğu, kendisine sessizce dua etmekte bulduğu zatın huzurundan ayrılmaktadır. Artık bundan sonra ancak kendisine keder, üzüntü ve sıkıntı getirenden istemeye başlayacaktır. Bu karşılıklı duyguların, ancak Allah'ın zikri ve O'nun dostluğuyla diri ve mamur olan bir kalp farkında olabilir. Yine ancak yaratılmışlardan istemekteki eziyeti, sıkıntıyı, iç daralmasını, kalp kararmasını, bunun iyilikleri kaçırıp, kötülükleri işlemeye sebep olmasını ve

zihnin Allah'a yakarmak için kendini toparlayamama halini bilen biri bunların farkında olur.

Kulun, Rabbi Karşısındaki Duruşu

Kulun, Rabbine karşı iki duruşu vardır:

1) Allah'ın, bütün görünen ve görünmeyen, iç ve dış davranış ve hâllerinde kula hükmetmesi ve kulun bunun gereği olarak kullukta bulunması. Bu duruşta, her hükme özgü bir kulluk boyutu vardır. Burada hükümden maksat, kader çizginde meydana gelen sünetullahtır.

2) Kulun, Rabbine bilinçli olarak kullukta bulunması. Bu duruş da dinî emirlerin gereğince meydana gelir.

Her iki duruş da insanın Allah'a teslimiyetini zorunlu kılar. Ona "teslimiyet" kelimesinden türetilen "Müslüman" adının verilmesinin sebebi budur. Zira o kullukta bulunmak sûretiyle ne zaman Rabbinin dinî ve kevnî egemenliğine, keyfî arzularının ulaştırdığı bir sonuç olarak değil de bilerek ve farkında olarak teslim olsa, İslâm ismiyle anılmayı hak eder ve "Müslüman" adını alır.

Kulun kalbi Allah'ın zikri, kelâmı, sevgisi ve O'na kullukla huzura erdiğinde Rabbinde rahatlık ve sükûn bulur, O'na yakınlaşır, O'nda sevinç ve mutluluk bulur. Güven ve huzura kavuşur. Bu iki duruş, onun hakkında zorunlu ve kaçınılmazdır. Zira kul, ancak bu iki duruşla hayat bulur, felaha ve mutluluğa erer.

Kul, nefs-i emare, nefsanî istek ve arzular ve saptırıcı şeytan gibi şeylerle kuşatıldığı ve bunlar, onun, namazdan elde ettiği bu güzellikleri yitirmesine veya eksilmesine yol açınca, Azîz ve Rahîm olan Rabb, hikmetiyle, bu şeyleri telafi etmek üzere bir sonraki vakit namazını ona emreder. Allah, böylece kulun, yitirdiği azmini ve yıpranan imanını yenilemesini murad etmiştir.

Bunun için de rahmetinin bir gereği olarak, her iki vakit namazı arasında bir zaman aralığı (berzah) yaratır. Böylece kulun, bu berzahta kendini toparlamasını ve kendine bulaşan kirlerden arınmasını sağlar. Allah bu berzahı, huşû, teslimiyet ve boyun eğme bakımından kulun fiilleri görünümünde yapar ve her bir organada burada kulluktan payını verir. Allah bu kulluğun meyvesini, kulun bütün varlığıyla Rabbine yönelmesi olarak ve karşılığını da dünya ve âhirette kendi yakınlığına ermesi olarak belirlemiştir.

Aynı şekilde orucun meyvesi, nefsin arınması; zekâtın meyvesi, malın arınması; haccın meyvesi, bağışlanmanın gerekli olması; cihadın meyvesi, Allah'ın kullarından satın aldığı nefsin Allah'a teslim edilmesidir. Allah cenneti, kendisine teslim edilen nefsin ücreti yapmıştır. Namazın meyvesi de kulun Allah'a, Allah'ın da kula yönelmesidir. Kulun Allah'a yönelmesinde, bütün bu sayılanların meyveleri bulunmaktadır.

Bu sebeple Hz. Peygamber (s.a.v.), "Gözümün aydınlığı oruçta, hacda, umrede veya bu işlerden başkasında kılındı" dememiş; aksine "Gözümün aydınlığı namazda kılındı."[39] demiştir.

Hz. Peygamber'in (s.a.v.) "Gözümün aydınlığı namazda kılındı" sözü üzerinde düşün. O (s.a.v.), "Gözümün aydınlığı namazla kılındı" dememiştir. Zira "namazla" sözü namazada bulunmayı ifade etmemektedir. Bu bakımdan "namazda" sözü diğerinden daha eksiksiz ve tamdır. Bu sebeple Hz. Peygamber (s.a.v.) ne zaman yorgunluğunu üzerinden atmak ve rahatlamak istese, Hz. Bilal'e, "Ey Bilal, bizi namazla rahatlat." derdi.

Yani yorulan insan, nasıl evine varınca gözü aydın oluyor ve rahatlıyorsa, aynı onun gibi Hz. Peygamber de dünyanın

39 Hadisi, Nesâî, Ahmed ve başkaları Hz. Enes'ten (r.a.) rivayet etmiştir.

meşgalelerinden kurtulmak için namaz kılmak istiyor ve Bilâl'e kamet getirmesini söylüyordu.

Hz. Peygamber'in (s.a.v.) "Bizi namazla rahatlat" sözünü nasıl da seçerek kullandığına dikkat et. O (s.a.v.) namazı zoraki, istemeye istemeye kılan biri gibi, "Bizi namazdan yana rahatlat, ondan kurtar." dememiştir. Çünkü namazı bu şekilde zoraki kılan kimse, namaz süresince bir azap ve sıkıntı içinde bulunur ve kalbi namazdan başka bir iştedir. Namaz bu kişi için, onu dünyevî işlerinden, sevdiği, hoşlandığı şeylerden alıkoyan bir eylem mesabesindedir. Bu sebeple namazı bitirinceye kadar ıstırabı ve sıkıntısı sürer. Bu durum hal ve hareketlerinde de kendini açıkça gösterir. Namazı, yem toplar gibi ve kalbi Allah'tan başkasına yönelmiş olduğu hâlde kılar. Huşûdan ve kalp huzurundan eser yoktur. Fakat bilir ki, bu namazı mutlaka kılması gerekmektedir. O da namazı en eksik ve kusurlu şekliyle yerine getirir. Dilinden kalbinde olmayan sözler dökülür. Hâl diliyle âdeta "Şu namazı kılsak da kurtulsak" der.

Bu iki yaklaşım arasında fark vardır.

Namaz, bedeni üzerinde bir yük, kalbi için bir hapishane olan kimse ile namaz, kalbinin sevinci, gözünün aydınlığı, bedeninin dinlenmesi ve nefsi için gülistan olan kimseyi birbirinden ayırt et.

Birinci kimse için namaz bir zindandır. Organlarını serbestçe hareket etmekten alıkoyan bir bağdır. İnsan bu anlayışla kıldığı namazdan, Allah'a olan kulluğu oranında rahmet ve sevap alabileceği gibi namazdaki kusurundan dolayı cezalandırılabilir de.

İkinci kişiye gelince; namaz onun için gülistandır. Onda kalbinin huzur ve rahatını bulur. Yine onun için göz aydınlığı, bedenin rahatlığı ve ruhunun nimetlere kavuştuğu bahçedir. Elde ettiği her nimetle Allah'a olan yakınlığı biraz daha artar. Birinci

adam gibi hatta ondan daha fazla ve yüce sevap alır. O kişinin elde edemediği, Allah katındaki dereceyi ve O'na yakınğı elde eder. Bu ise, sevabın üzerinde artı bir değerdir.

Bu yüzden krallar da kendilerini memnun ve hoşnut eden kimseleri, bol ücret ve kendilerine yakın olmakla ödüllendirirler. Bu sebeple sihirbazlar, Firavun'a şöyle demişlerdi: "*Şayet biz üstün gelirsek, muhakkak bize bir ücret vardır değil mi?*"[40], "*(Firavun da onlara): Evet hem de siz mutlaka yakınlarımdan olacaksınız, dedi.*"[41]

Firavun onlara bol ücret ve yakınlık vaat etti, bu onun katında en yüksek makamdır.

Namazını zoraki kılan kimse, kralın sarayına giren şukişiye benzer ki, ev sahibi kişi ilé o kişi arasına bir örtü ve perde gerilmiştir. Kral, perde arkasında olduğu içino kişi onu göremez. Böyle onu görmenin vereceği göz aydınlığından da mahrum olur. Namazını zoraki kılan da aynen bu kişi gibidir. Kendisi de ihtiras perdesi, heva bulutu, nefis dumanı ve temenni buharıyla örtülmüştür. Bu kişinin kalbi hastalıklı, nefsi de geçici arzularını gerçekleştirmenin peşindedir.

Bu yüzden hiç kimse bu kişinin namazı zevk alarak kıldığını, onunla rahatlayıp sevinç duyduğunu göremez. Çünkü o namazı bitirip de gözünün aydınlığı olan dünyalık şeylere dönünceye kadar büyük bir ruhî sıkıntı ve acı hissi yaşar.

Namazını zevk alarak kılan ve onda göz aydınlığını bulan ikinci kişiye gelince; o da aynı saraya giren ve kralla arasındaki örtüyü kaldıran kişiye benzer. Kralın yüzünü görmekle içi aydınlanır, sevinç duyar. Onun hizmetinde ve itaatinde bulunur. Kral da ona türlü türlü lütuflar da bulunur, onu kendine yakınlaştı-

40 Şuara, 41

41 A'raf, 114

rır. Bu durumdaki kişi, duyduğu zevk, yakınlık, iç aydınlığı ve kraldan gördüğü iltifattan dolayı onun huzurundan hiç ayrılmak istemez. O, krala olan yakarışını, kral da ona olan lütuflarını arttırır. Bunun gibi kul da huzura erer, kalbi ve organları Rabbine karşı derin bir saygıyla bürünür. O sevinç ve mutluluk içinde, Allah'ı görüyormuşçasına, Allah kendisine âyetlerde tecelli ediyormuş gibi ibadet eder. Artık O'nun huzurundan ayrılmak kadar ona ağır gelen bir şey yoktur.

Allah kulunu buna muvaffak kılan, ona ulaştıran yolu gösteren ve bu konuda yardım edendir.

Bu anlattıklarımız, namazın zevkinden, sırlarından ve tecellilerinden az bir miktardır.

Namazın Zevk ve Coşkunluğu

Dinlenen musikinin tesiriyle coşup kendinden geçenler, raksedip dönenler ve oynayanlar kendisinden başka ilâh olmayan Allah aşkına söylerler mi, onlar bu coşmalarında namazın anlattığımız zevk ve coşkunluğunun benzerini veya bir kısmını bulabiliyorlar mı? Hatta onlar Allah aşkına söylesinler, onların bu hâlleri, namazın bu zevkini ya da çok azını tatmalarına izin veriyor mu?

Onlar namazın bu zevk ve coşkunluğunu hiç tatmışlar, ondan en küçük bir koku dahi almışlar mıdır?

Allah adına yemin ederiz ki, onların namazda ve musikide buldukları haz ve coşkunluk bu anlattığımız zevk ve coşkunluğun tersidir. Onların gidişat ve tutumları da bahsedilen gidişatın aksidir.

Şayet sözü gereğinden fazla uzatma endişemiz olmasaydı, onların hallerinin arka planını gösteren zevk ve coşkunluklarını kısaca anlatırdık. Zerre kadar aklı ve diri bir kalbi olan herkes,

âyetlerin verdiği doyum ve mutlulukla, şiir mısralarının verdiği doyum ve mutluluk arasındaki farkı bilir. Âlemlerin Rabbinin huzurunda durmanın hazzı ile, müzisyen ve şarkıcıların huzurunda durmanın hazzı arasındaki farkı görür. Allah'ı anmanın ve kelâmının taşıdığı anlamların verdiği zevkle, şarkı sözlerinin ve zinaya davetiye çıkaran çalgı âletlerinin ve ritmin verdiği zevk arasında başkalık olduğunu bilir. Allah bir kalpte bu ikisini bir araya getirmez. Zaten bunlardan biri geldiğinde diğeri gider. Hz. Peygamber'in (s.a.v.) kızı ile Allah'ın düşmanının kızı aynı adamın nikâhı altında asla bir araya gelmez.

Allah en iyi bilendir.

Doyum ve Mutluluğun Gerçek Adresi

Hz. Peygamber'in (s.a.v.) yolundan sapmış, onun, ashabının ve selef-i salihinin yaşam biçimini terk etmiş kalplere, doğru, sağlıklı doyum ve mutluluklar ne zaman gelecek? O insanlar, Allah ile bağlantılı gerçek ve doğru doyum ve mutluluğu, amel-i salihte buluyorlardı: Namazda, Kur'an tilavetinde, âyetlerin anlamları üzerinde tefekkür etmekte, âyetleri dinlemekte... Yine âlimlerin dizinin dibinde bulunmakta, Allah yolunda cihada çıkmakta, emr-i bilmaruf ve nehy-i anilmünkerde, Allah için sevip, O'nun için nefret etmekte...

Fakat Allah'ın korudukları hariç, onlardan sonra gelenler, doyum ve içsel mutluluğu, flütte, defte, eğlenceli şarkılarda, güzel fotoğraf ve resimlerde, dansta, gürültü ve bağrışmalarda, Allah'ın hoşlandığı ve kullarından razı olduğu, onların nefsanî arzularına ters olan ibadeti terk etmekte aradılar. Şarkıların musikisi ile Kur'an'ın musikisi; ud ve tamburun verdiği zevk ile Mü'minûn ve Nur sûrelerinin verdiği zevk; ney âletinin verdiği zevk ile "İkterebeti's-sâatü ve'n-şakka'l-kamer" (Kamer) sûresinin verdiği zevk; şiirin ritmi ile Şuara sûresinin ritmi ve alkışın

verdiği heyecan ile Enbiya sûresinin verdiği heyecan arasında ne büyük fark vardır.

Yine kadının karagözlerinin, kalçalarının ve fizikî yapısının, boy ve endamının anlatıldığı şarkıları dinlemenin verdiği haz ile Yunus ve Hud sûrelerini dinlemenin verdiği haz; kendilerini şeytana hizmete adayanların bundan aldıkları mutluluk ile En'am ve A'raf sûrelerinde kendilerini Rahmân'a adayanların bundan aldıkları mutluluk; ud ve tamburun tellerine dokunarak coşanların zevki ile Kur'an-ı Azîm'i ve Yedi Tekrarlanan'ı (yani Fatiha sûresini) dinleyen âriflerin zevki; şeytanın huzurunda sıralananların duyduğu doyum ile Rahmân'ın huzurunda sıralananların duyduğu doyum arasında çok büyük farklar vardır.

Allah ne kadar yüce!

İşte insanlar böylece birbirlerinden ayrılırlar. Allah'ın rahmetinden kovulmuşlarla O'nun kulu olanların huy ve ahlâkı birbirinin aynı değildir. Bu dünyada onlara da bunlara da lütuf ve insanından bol bol veren; fakat âhirette saygınlık ve cömertlikte aralarında ayrım yapacak olan Allah ne kadar ulu!

Allah'a yemin ederim ki, şeytanın fısıltılarına kulak vermenin hoşnutluğu ile Allah'ın kelâmına kulak vermenin hoşnutluğu bir kalpte aynı anda asla bir araya gelmez. Allah'ın düşmanının kızı ile Hz. Peygamber'in (s.a.v.) kızının aynı adamın nikâhında bir arada bulunmadığı gibi bunlar da birarada bulunmaz.

Sen tüm sevdiklerini öldürensin

Kendin için hevanın istediğini seç

Hz. Peygamberin (s.a.v.) ashabı bir araya gelip, Rablerine özlem duyduklarında, kalplerini, sevgilileri olan Allah'a doğru harekete geçirmek istediklerinde, içlerinden birine Kur'an

okumalarını söylerler, diğerleri de dinlerdi. Bu esnada kalpleri yatışır, gözlerinden yaşlar boşalırdı. Musikiye kulak vermenin kazandıracağı hazdan kat kat fazla bir şekilde imanın hazzını hissederlerdi.

Hz. Ömer, Ebû Musa onun yanına gelip oturduğunda ona: "Ey Ebû Musa! Bize Rabbimizi hatırlat!" derdi. Ebû Musa da Kur'an okumaya başlardı. Okunan âyetler, dinleyenlerin kalplerinde etkisini derhal gösterirdi. Hz. Osman şöyle demektir: "Şayet kalplerimiz günahlarından arınmış olsaydı, Allah'ın kelâmına doymazdı."

Allah'a yemin ederim ki, kalpler, sevgilileri ve en büyük arzuları olan Allah'ın kelâmına nasıl doysun?! Kur'an'a nasıl kansın?! O kalpler ki, şarkı ve musiki ile değil, Kur'an'la açılmışlardır.

Hastalandığımızda zikirle tedavi olduk

Zikri terk edince daha fazla hasta olduk

Müzikseverlerin tamamı bütün bu güzelliklerden uzak durumdadır. Çünkü onlar bir vadide, bunlar başka bir vadidedir.

Kertenkele ve yunus balığı gelebilir biraraya

Vahiy ve kamış düdük asla gelmez yanyana

Müzik âletine vurarak müzik eşliğinde coşan kişinin bu esnada duyduğu coşku ve mutluluk nerede, kendini Allah'a veren, O'na özlem duyan ve bütün varlığıyla okunan kelâmını dinleyen birinin bu esnada duyduğu coşku ve mutluluk nerede? Kaldı ki Allah'ın kelâmını okuyan da bu esnada güzel bir ses ve okuyuşla şunları okumaktadır:

"Rahmân ve Rahîm (olan) Allah'ın adıyla. ***1.*** *Tâ. Hâ.* ***2.*** *Biz, Kur'an'ı sana, güçlük çekesin diye değil, ancak Allah'tan korkanlara bir öğüt olsun diye indirdik.* ***3.*** *Onu ancak Allah'tan korkanlara öğüt olsun diye indirdik.* ***4.*** *(Kur'an) yeri ve yüce gökleri yaratan Allah tarafından peyderpey indirilmiştir.* ***5.*** *Rahmân, Arş'a istivâ etmiştir.* ***6.*** *Göklerde, yerde ve ikisi arasında bulunan şeyler ile toprağın altında olanlar hep O'nundur.* ***7.*** *Eğer sen, sözü açıktan söylersen, bilesin ki O, gizliyi de, gizlinin gizlisini de bilir."*[42]

Kur'an'da bu tür âyetlerin örneği çoktur. Bu âyetler diri bir kalbe rast geldiğind, kalp derhal okunan âyetler sebebiyle Allah'a karşı derin bir sevgi ve huzurla dolar. Bundan dolayı da sevgisiyle dolduğu yüce zatın kelâmı olan Kur'an'ı dinlemeye doyamaz. Artık, Kur'an dışında hiçbir şeyle yatışmaz ve mutlu olmaz.

Bu esnada kulun kalbi, uzun bir ayrılığın ardından buluşan sevgilinin kalbiyle aynı durumdadır. Yine o, çok hararetli bir günde buz gibi içme suyana kavuşmuş kimse gibidir.

Sen, yaşamı yağmura bağlı olan ve ihtiyaç duyduğu sağanağa kavuşan toprak için ne düşünürsün? O toprak ki, yağmura kavuşunca her tür güzel bitkiyi bağrında bitirmiştir.

Allah'ın, meleklerinin, peygamberlerinin ve dürüst ve erdemli kullarının nazarında bu iki dinleme ve zevk aynı mıdır? Müziğe gönül verenler, nefislerinin arzularına köle olmuşlardır. Onlar nefsanî arzularının tatmin etmek ve batıl bir doyuma ermek için dinlerler. Bu ikisini birbirinden ayıramayan kişi, samimiyet ve sadakatle Rabbine yönelsin ve ölü kalbini diriltmesi, cahilliğinin karanlığında yürüyebileceği bir aydınlığa kavuşturması ve hakla bâtılı birbirinden ayırabileceği bir yetenek bahşet-

42 Tâhâ, 1–7

mesi için O'na dua etsin. Kuşkusuz O, kullarına yakındır, dualarına karşılık verendir.

Müziğin Ardından Kalpte Ortaya Çıkan Daralmanın Nedeni

Müziğin etkisiyle coşmada ince bir nükte vardır. Bu nükte şudur:

Coşkunluk ve heyecan veren müziğin son bulup, ortamdan ayrılmayla birlikte bu insanların kalplarinde bir sıkışma, yalnızlık ve uzaklık hissi kendini gösterir. Kalbinde en küçük bir hayat belirtisi olan herkes bunu sezinler. Kalbi ölmüş olana gelince; zaten ölü, yaradan dolayı acı duymaz.

Kendisine bunun sebebi sorulsa, cevap veremez; çünkü o, müziğin büyüsüne kapıldığı için kendinde bulunan ağrı ve kederin farkında değildir. Kalbi hasta eden nedenleri de bilemez. Eğer adalet ölçütleri ile değerlendirecek olsa, içinde bulunduğu durumun nereden kaynaklandığını bilecektir. Şimdi kalpte sıkışma, yalnızlık ve uzaklık hissini doğuran nedenleri öğrenmek için söyleyeceklerime kulak ver:

Musiki, onun en iyi hâlidir; hâlbuki o bile, hak ve bâtılla karışmış, ihtiraslardan ve şüphelerden meydana gelmiştir. Ruh ondan payına düşen iyi tarafı, nefsin ve şeytanın payı da içinde olduğu halde alır. Bu pay, saf ve katışıksız değildir. Rahmanî olanla şeytanî olan içiçe karışık hâldedir. Ruh müziğin etkisiyle kendinden geçtiğinde bu pisliğin farkına varamaz. Fakat ne zaman ki ayılıp kendine gelir, Rahmanî olanla şeytanî olanın farkına varır ve o zaman kalbindeki şeytanî olan onu sıkar, rahatsız eder. Bir yalnızlık hissine kapılır ve uzaklık yaşar. Bunda ne kadar içten olursa, bunu o oranda güçlü hisseder ve yaşar. Fakat bunun nereden ileri geldiğini anlayamaz. Bunun hayatın içinden örnekleri çoktur:

Bir kimsenin kalbi, sevdiği veya korktuğu bir şeyle dopdoluyken veya tam bir trans halindeyken, o kimse bir yerinden bir darbe alsa, bir yerine iğne batsa veya acı verecek başka bir şey yaşasa, neredeyse bunun hiçbirini duymaz ve farkında olmaz. Fakat içinde bulunduğu hâl geçince, o şeyler o an olmuş gibi onların acısını hisseder. Çünkü daha önce, onun bu acıları hissedip onların farkına varmasını engelleyen bir durum söz konusuydu. Bu durum ortadan kalkınca acı kendini gösterdi.

Bundan dolayı onlardan bazı dürüst ve erdemli kimseler, musikinin etkisinden kurtulur kurtulmaz, soluğu tevbe ve istiğfarda alırlar, bu sıkışma, yalnızlık ve uzaklık halini iyileştirecek tedaviye koşarlardı.

Bu miktar bilgi, derin anlayış ve kavrayış sahibi, nefislerini mükemmelliğe giden yolda terbiye etmeye önem veren insanlarda da vardır. Allah kendisinden yardım talep edilendir.

Dürüst ve erdemli kimseler, dinî musikiden imanî bir haz ve zevk duyabilirler. Fakat bu, pis bir bardaktan bal şerbeti içmek gibidir.

Yüksek idealler ve hedefler peşinde olan kimseler, böyle bir bardaktan içmekten tiksinirler. Ancak içindekine uygun temiz bir bardaktan içmeyi kabul ederler. Eğer uygun temiz bir bardak bulamazlarsa, içeceği pis bardağa boşaltmak yerine temiz bardak buluncaya kadar beklerler.

Fakat alçak kimseler, kendilerine verilen her tür bardaktan içerler. Kemikten, köpek veya domuz derisinden yapılmış bardaktan, içki kadehinden ya da ancak karganın içmeye razı olacağı bardaktan dahi içerler.

O kimse, müziğin coşkusuyla kendinden geçtiği esnada bu bardaklardan birinden içecek olsa, baldan alacağı tat, bardağın küf kokusunu, kirini ve pisliğini görmesine engel olacaktır. Fakat

kendine gelince ondan tiksinecek ve yaptığından dolayı rahatsızlık ve sıkıntı duyacaktır. Eğer Allah'a karşı dürüst ve sadakat sahibi ise, onun hertür dinlemesi sadece Allah için ve Allah ile olacaktır.

Yok, eğer Allah'a karşı yalancı ve vefasız ise, onun dinlemesi de nefsanî arzuların tatmini için olacaktır. Bu durumda o, kir bardaklardan pislik içiyor demektir. Tabiî, nefsinin istek ve arzularının ve şeytanın baskın gelmesi sebebiyle bu anlattıklarımızın hiçbirinin de farkında olmayacaktır.

Kur'an'a kulak veren ve ondan zevk alan kimse, en temiz, en hoş bardaktan berrak ve temiz su içen kimse gibidir.

Bardaklar üç çeşittir: Temiz bardak, kirli bardak ve yarı kirli yarı temiz bardak.

İçecekler de üç çeşittir: Temiz içecek, pis içecek ve yarı temiz yarı pis içecek.

Kalpler de bunun gibi üç çeşittir:

1) Sağlıklı ve diri kalp. Bunun içeceği temiz bardaktaki temiz içecektir.

2) Hasta kalp. Bunun içeceği, kir bardaktaki pis içecektir.

3) Sağlık ve hastalığı, iman ve nifakı bir arada taşıyan kalp. Bunun içeceği de hastalık ve sağlık durumuna uygun bir karışımdır.

Allah her şey için bir ölçü koymuştur. Ârif o kimsedir ki, sebeplere ve onların sonuçlarına bakar, neticeler ve hedefler üzerinde düşünür.

Allah'ın harama giden kapıları kapatmasındaki hikmet ve hedefi kavrayan kişi, müzik dinlemenin haram olduğunu kesinlikle kabul eder. Yabancı kadının sesini dinlemenin ve onunla

yalnız bir ortamda baş başa kalmanın haram olduğunda zaten şüphe yoktur.

Şeriatın yasakları iki kısma ayrılır:

1) Taşıdığı zarar ve fesattan dolayı yasaklanmış olanlar.

2) Zarar ve fesada yol açtığı için yasaklanmış olanlar.

Sadece haramın kendisine bakıp, ona giden yol ve araçlara gözlerini kapatan kimseye, buradaki haram kılınma sebebi karışık ve anlaşılmaz gelebilir.

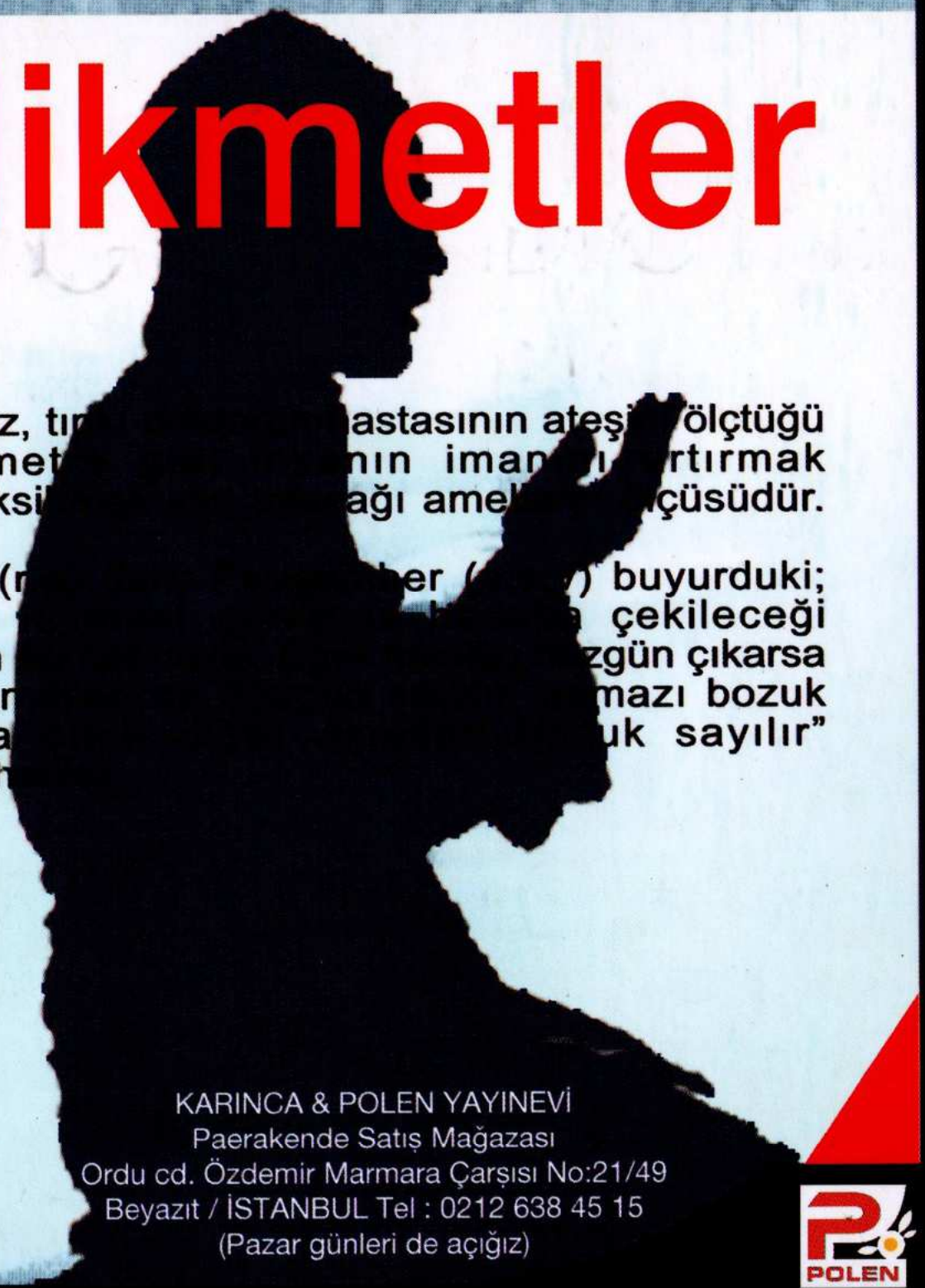
Allah elbette daha iyi biliyor.

Âlemlerin Rabbi Allah'a hamd olsun. Peygamberlerin efendisi Hz. Muhammed'e, onun âline, ashabına ve en güzel şekilde onlara tâbi olanlara da Karşılık Günü'ne kadar salât ve selâm olsun. Senin lütuf ve kereminle ey merhametlilerin en merhametlisi!

* *
*

İbnu'l Kayyim el-Cevziyye

NAMAZDAKİ Hikmetler

Namaz, tı astasının ateş ölçtüğü termomet nın iman rtırmak veya eksi ağı ame çüsüdür.

Enes (r er ( ) buyurduki; "Kulun çekileceği şeylerin zgün çıkarsa diğer ar mazı bozuk çıkarsa uk sayılır" (Sahih h

KARINCA & POLEN YAYINEVİ
Paerakende Satış Mağazası
Ordu cd. Özdemir Marmara Çarşısı No:21/49
Beyazıt / İSTANBUL Tel : 0212 638 45 15
(Pazar günleri de açığız)

POLEN

www.karincakitap.net